

ارزیابی تحمل به شوری در برخی از ژنوتیپ‌های بادام پیوند شده روی پایه GF₆₇₇

بر اساس صفات مورفولوژیک و فلورسانس کلروفیل

علی مومن پور^۱، علی ایمانی^۲، داود بخشی^{۱*} و حامد رضایی^۳

^۱گروه علوم باگبانی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه گیلان، ^۲هئیت علمی موسسه نهال و بذر کرج و ^۳هئیت علمی موسسه خاک و آب کرج.
(تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۱۱/۱۲، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۰۴/۰۲)

چکیده:

به منظور ارزیابی تحمل به شوری تعدادی از ژنوتیپ‌های بادام، آزمایشی گلدانی در سال ۱۳۹۲ با سه فاکتور ژنوتیپ در ۱۱ سطح، شامل توно، نان پاریل، ماماپی، شکوفه، سهند، شاهرود، A₂₀₀، ۱۲، ۱-۲۵، ۱-۱۶ و ۱۳-۴۰ پیوند شده روی پایه GF₆₇₇، شوری آب آبیاری در ۵ سطح، شامل ۰، ۱/۲، ۲/۴، ۳/۶ و ۴/۸ گرم در لیتر نمک کلرید سدیم (به ترتیب برابر با هدایت الکتریکی ۰/۵، ۴/۹، ۲/۵، ۷/۳، ۰/۵) و ۹/۸ دسی زیمنس بر) و زمان سنجش در سه سطح، شامل ۳۰، ۶۰ و ۹۰ روز انجام شد. نتایج نشان داد که تنش حاصل از اعمال تیمار کلرید سدیم روی گیاهان، از طریق افزایش میزان فلورسانس حداقل و کاهش میزان فلورسانس حداقل، باعث کاهش فلورسانس متغیر در گیاهان شده و نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداقل (حداکثر کارآبی کوآنتمی فتوسیستم II) را از ۰/۸۳ در گیاهان شاهد به ۰/۷۷ در برگ‌های بالایی در پایه GF₆₇₇ و رقم سهند پیوند شده روی این پایه و ۰/۷۰ در برگ‌های پایینی کاهش داد. نتایج حاصل از بررسی صفات مورفولوژیکی و آسیب‌های ظاهری گیاهان تحت شرایط تنش شوری، نشان داد که پایه GF₆₇₇، شوری ۴/۹ دسی زیمنس را به خوبی تحمل می‌کند، ولی با افزایش شوری دچار تنش می‌شود. همچنین، نتایج این پژوهش نشان داد که مدت زمان اعمال تنش شوری در تشید علائم آسیب به گیاه تعیین کننده است. در مجموع، با توجه به صفات مورفولوژیکی، آسیب‌های ظاهری و تغییرات فلورسانس کلروفیل، سهند و شاهرود ۱۲ به ترتیب به عنوان حساس‌ترین و متحمل‌ترین رقم به تنش شوری تشخیص داده شدند.

کلمات کلیدی: بادام، پایه GF₆₇₇، تنش شوری، سرعت رشد، آسیب‌های ظاهری و فلورسانس کلروفیل.

مقدمه:

نیمه خشک قرار دارند که رشد و نمو گیاهان را با محدودیت مواجه می‌کند. معمولاً در این گونه مناطق شوری آب نیز بالاست که این امر موجب آسیب بیشتر می‌شود. در چنین شرایطی یکی از بهترین راهکارهای مقابله با شوری استفاده از ترکیب پایه و پیوندک‌های متحمل می‌باشد. پژوهش‌های متعددی نشان داده‌اند که آستانه تحمل به شوری اکثر درختان میوه هسته دار از جمله بادام نسبت به تنش شوری پایین است.

بادام یکی از درختان میوه مناطق معتدل‌به‌ومی فلات ایران است که طبق آخرین آمار به دست آمده در سال ۱۳۹۰، ایران با سطح زیرکشت بیش از ۱۷۰ هزار هکتار و تولید ۱۵۸ هزار تن، سومین کشور تولید کننده آن در دنیا محسوب می‌شود (FAO, 2011). بادام در مناطقی با زمستان‌های معتدل و تابستان‌های گرم و خشک رشد می‌کند. اکثر مناطق ایران در اقلیم خشک و

کلر و سدیم نسبت داده شده است (Karakas *et al.*, 2000). این آسیب‌ها عمدتاً متوجه کاهش فتوستز و تغییرات منفی ناشی از آن می‌شوند (Griffiths and Parry, 2002). گزارش شده است که تنش شوری یکی از مهمترین عوامل محیطی محدود کننده فتوستز است (Sayed, 2003)، زیرا با بسته شدن روزنه‌ها، CO_2 درون سلولی کاهش می‌یابد که در نتیجه آن، تجمع ناقلین الکترون پرانرژی، تشکیل رادیکال‌های آزاد، آشفتگی کمپلکس‌های برداشت کننده نور و افت کارایی فتوستز رخ می‌دهد (Griffiths and Parry, 2002). به علاوه، تنش شوری از طریق کاهش مقدار پروتئین‌های چسبنده به کلروفیل، باعث کاهش پروتئین-رنگدانه‌های کلروفیل‌استین ها برداشت کننده نوری فتوسیستم II می‌شود (Yuan *et al.*, 2005).

فوتوسیستم II نقش مهمی در پاسخ فتوستزی به عوامل محیطی در گیاهان عالی بازی می‌کند. تکنیک سنجش فلورسانس کلروفیل در سال‌های اخیر در مطالعات اکوفیزیولوژی گیاهی به عنوان یک روش سریع، حساس و غیر تخریبی برای بررسی وضعیت کلروفیل گیاهی بسیار مورد توجه و استفاده قرار گرفته است (Baker and Rosenqvist, 2004). به طور کلی، انرژی نور جذب شده بوسیله مولکول‌های کلروفیل در یک برگ علاوه بر مصرف در چرخه‌های فتوستزی ممکن است به صورت گرما تلف شود یا به صورت تابشی که در واقع همان فلورسانس کلروفیل نامیده می‌شود، بازتابش شود (Maxwell and Johnson, 2000).

فلورسانس کلروفیل به عنوان معیاری برای سنجش سالم بودن غشای تیلاکوئیدی و کارایی نسبی انتقال الکترون از فتوسیستم II به فتوسیستم I در نظر گرفته می‌شود. ابزار اندازه‌گیری این پارامترها با استفاده از خاصیت فلورسانس فوق الذکر در دسترس است. کارایی این دستگاه به این صورت است که پس از قرار گرفتن برگ در مقابل این نور، فلورسانس کلروفیل افزایش یافته و به سطح (Minimal fluorescence) FO (Minimal fluorescence) می‌رسد. در FO توان استفاده از انرژی برانگیخته در حداقل است. بنابراین قسمت بیشتری از انرژی مولکول برانگیخته، در واکنش‌های فتوشیمیایی مصرف شده و فلورسانس حداقل است. وقتی شدت نور کافی باشد، فلورسانس از مقدار FO به

به طوری که در شوری بالا میزان تولید به تدریج کاسته می‌شود و در شوری ۴ دسی زیمنس بر متر مقدار افت عملکرد به ۵۰٪ می‌رسد (Hassan and El- Azayem, 1990; Maas and Hassan, 1990; Hoffmann, 1977; Ottman and Byrne, 1988). این کاهش رشد گیاه و افت عملکرد محصول عمدتاً مربوط به غلظت کل نمک‌های محلول و پتانسیل اسمزی خاک است (Aliasgarzade *et al.*, 2005; Rahemi *et al.*, 2008).

های انجام شده، نشان می‌دهند که شاخص‌های مورفولوژیکی بادام از جمله رشد طولی، قطر تن، ضخامت برگ‌ها و حوزه گسترش ریشه‌ها با افزایش شوری، کاهش می‌یابند که علت این کاهش رشد و عملکرد را معمولاً مربوط به غلظت کل نمک‌های محلول و پتانسیل اسمزی محلول خاک دانسته‌اند (Munns and Tester, 2008; Noitskis *et al.*, 1997; El azab et al., 1998).

طی مطالعاتی که در مورد تأثیر سطوح شوری صفر، ۱/۸ و ۳/۶ گرم در لیتر کلرید سدیم روی ارقام مختلف بادام انجام داده‌اند، به این نتیجه رسیدند که ارقام بادام عکس العمل متفاوتی به سطوح مختلف شوری نشان می‌دهند (Noitskis *et al.*, 1997). در تحقیقی دیگر، اثر کلرید سدیم در ۴ سطح ۰، ۸، ۱۶ و ۳۶ دسی زیمنس بر متر بر خصوصیات مورفولوژیک برخی از ارقام دیرگل بادام که روی پایه GF₆₇₇ پیوند شده بودند مورد بررسی قرار گرفت و مشخص شد که با افزایش سطح شوری میزان رشد به طور معنی‌داری کاهش می‌یابد و کمترین درصد نکروزه شدن برگ در سطوح شوری ۸ و ۱۶ دسی زیمنس بر متر به ترتیب در ارقام آراز، اسکندر و نان پاریل و بیشترین درصد نکروزه شدن برگ به ترتیب در رقم‌های منقا، سهند و آذر مشاهده شد (بای بوردی، ۱۳۹۲).

مقایسه تحمل به شوری رقم‌های باغی و وحشی بادام نشان داده است که با افزایش سطوح شوری، نشانه سوختگی در حاشیه برگ بادام‌های باغی به تدریج ظاهر و با حالت پیش رونده در طول زمان، باعث پژمردگی و در نهایت ریزش کامل آنها می‌شود در حالی که بادام‌های وحشی چنین علائمی بروز ندادند (Rahmani *et al.*, 2003). بروز سوختگی حاشیه‌ای در برگ های گونه‌های باغی حساس به شوری به کاهش محتوای نسبی آب و پتانسیل اسمزی و تجمع یون‌ها و عناصر سمعی از قبیل

GF₆₇₇ متحمل به شوری می باشد، در حالی که پایه نماگارد [P.*persica* X P. *davidiana*] حساسیت بالایی به شوری دارد (Montaium *et al.*, 1994). تحمل پایه GF₆₇₇ نسبت به سطوح مختلف شوری حاصل از کلرید سدیم مورد بررسی قرار گرفته و نشان داده شده است که این پایه نسبت به شوری متتحمل است، بطوریکه شوری تا ۶۰ میلی مولار (۵/۵ دسی زیمنس بر متر) را تحمل می کند (Rahemi *et al.*, 2008). همچنین، گزارش شده است که پایه GF₆₇₇ از طریق مکانیسم تدافعی ایجاد محدودیت در جذب و یا انتقال سدیم به قسمت‌های هوایی و نیز حفظ سطح مناسبی از پاتاسیم، تحمل بالاتری نسبت به نمک کلرید سدیم در مقایسه با پایه بذری تووانو (هیبرید بین رقم خودگردۀ افسان تونو و رقو ژنکو در شرایط گرده افسانی کنترل شده) داشته و می تواند شوری تا ۵۰ میلی مولار (۵/۲ دسی زیمنس بر متر) را تحمل کند و تحت شرایط شوری می توان از آن به عنوان یک پایه متتحمل به شوری برای ارقام مختلف بادام استفاده کرد (اورعی و همکاران، ۱۳۸۸). گزارش شده است که در پایه GF₆₇₇ انتقال یون سدیم و کلر از ریشه به سمت برگ‌ها از محدودیت بیشتری برخوردار است و این مساله نقش مهمی در ورود نمک‌ها به گیاه دارد و در نتیجه خطر سمیت تجمع فلزات در برگ‌های جوان کاهش می یابد آسیب‌های ظاهری گیاه ارائه نشده است. در این راستا، پژوهش حاضر، با هدف ارزیابی تغییرات فلورسانس کلروفیل، خصوصیات مورفولوژیکی و میزان آسیب‌های ظاهری وارد شده به ۱۰ ژنوتیپ بادام پیوند شده روی پایه GF₆₇₇ تحت شرایط تنش شوری حاصل از کلرید سدیم و معرفی متتحمل ترین رقم انجام شد.

مواد و روش‌ها:

این تحقیق در سال ۱۳۹۲ به صورت فاکتوریل در قالب طرح کاملاً تصادفی با سه فاکتور ژنوتیپ در ۱۱ سطح شامل تونو،

حداکثر مقدار خود یعنی Fm (Maximal fluorescence) Fm، افزایش می یابد. این افزایش نشان دهنده افزایش تدریجی عملکرد فلورسانس و کاهش سرعت واکنش‌های فتوشیمیایی است (Baker and Rosenqvist, 2004) یکی دیگر از پارامترهای مهم فلورسانس کلروفیل، Fv (Variable fluorescence)، است که به صورت Fm-FO به دست می آید. نسبت Fv/Fm حداکثر کارآبی کوآنتمومی فتوسیستم II برای تبدیل نور جذب شده به انرژی شیمیایی را نشان می دهد. تنش‌های محیطی با تأثیر بر فتوسیستم II باعث کاهش این نسبت می شوند (Morison and Videng, 1995). شاخص Fv/Fm در بسیاری از مطالعات مرتبط با اثر تنش در گیاهان مورد استفاده قرار گرفته است (Deall and Toivonen, 2003; Herda *et al.*, 1999; Starck *et al.*, 2000; Kodad *et al.*, 2010; Ranjbar *et al.*, 2006). در بسیاری از گونه‌های گیاهی زمانی که در حد ۰/۸۳ باشد، به این مفهوم است که تنشی بر گیاه وارد نشده است و لذا پایین تر بودن این نسبت، حاکی از وجود تنش است (Maxwell and Johnson, 2000). عکس العمل گیاهان مختلف در برابر تغییرات شرایط رشدی از جمله تغییرات میزان شوری، متفاوت است. در این میان ترکیب پایه و پیوندک یکی از عوامل تاثیرگذار در میزان حساسیت یا تحمل به شوری در درختان میوه کشت شده از جمله بادام در نظر گرفته شده است (Moreno and Cambra, 1994).

در سال‌های اخیر به دلایل مختلف از جمله جهت یکنواخت سازی درختان، به جای پایه‌های بذری از پایه‌های رویشی استفاده می شود که این پایه‌های جدید عمدهاً حاصل کار برنامه‌های اصلاحی هستند. پایه GF₆₇₇ دورگ طبیعی بادام و هلو است که جزء اولین پایه‌هایی به شمار می رود که به روش رویشی تکثیر شده است (Morenoand Cambra,1994). هیبرید هلو و بادام جهت مقاومت به کمبود آهن ناشی از آهک در بسیاری از کشورها و به خصوص کشورهای حوزه مدیترانه به صورت گسترهای استفاده می شود. (Morenoand Cambra, 1994). پایه GF₆₇₇ مانند بادری مقاوم به خشکی بوده و در مناطقی که مسئله کم آبی وجود دارد، قابل استفاده است (ایمانی و همکاران، ۱۳۸۸). مشخص شده است که پایه

جدول ۱- خصوصیات فیزیکی و شیمیایی مخلوط خاکی مورد استفاده

عنوان	نماد	درصد	واحد	عنوان	نماد	درصد	واحد	نماد	عنوان
روطیت اشیاع	S.P.	-	-	کلسیم محلول	Ca	۳۹	-	دزیمنس بر متر	GF ₆₇₇
شوری	EC	-	-	منیزیم	Mg	۱/۲۸	-	کربنات کلسیم معادل	T.N.V
واکنش خاک	pH	-	-	مس	Cu	۷/۵	-	روی	Zn
نیتروژن	N	-	-	آهن	Fe	۰/۱۵	-	درصد	O.C
کربن آلی	P _{avr.}	-	-	پتانسیم قابل جذب	K _{avr.}	۱۰۴/۹	-	میلی گرم/کیلوگرم	GF ₆₇₇
فسفر قابل جذب	Sand	-	-	منگنز قابل جذب	Mn	۴۶	-	درصد	A ₂₀₀
شن	Silt	-	-	سدیم محلول	Na	۳۴	-	درصد	GF ₆₇₇
سیلت	Clay	-	-	لوم	-	۲۰	-	درصد	GF ₆₇₇
رس	Text	-	-				-		
بافت									

زه آب تعدادی از گلدان ها به طور تصادفی جمع آوری و هدایت الکتریکی و pH آن اندازه گیری شد. در نهایت در پایان آزمایش نیز، نمونه خاک، از هر یک از سطوح اعمال تیمار سوری کلرید سدیم، تهیه و آنالیز شد (جدول ۳).

به منظور اندازه گیری میزان افزایش قطر، ارتفاع و تعداد برگ سبز گیاهان مورد نظر، قبل از شروع اعمال تیمار شوری، قطر و ارتفاع آنها اندازه گیری شد و تعداد برگ های سبز آنها یاداشت گردید و مجدداً صفات مورد نظر هر ۳۰ روز یکبار اندازه گیری شدند و مقادیر افزایش یافته محاسبه شدند. میزان تراکم برگ روی شاخه اصلی، از طریق تقسیم تعداد برگ های گیاه بر ارتفاع آن، بر حسب تعداد برگ در سانتیمتر مربع محاسبه شد. به منظور اندازه گیری میزان نکروزه شدن برگ ها، هر ۳۰ روز یک بار تعداد برگ هایی با میزان نکروزه شدگی کمتر از ۵۰ درصد و ۵۰ تا ۱۰۰ درصد شمارش و درصد آنها در هر ماه محاسبه شد. همچنین به منظور اندازه گیری میزان ریزش برگ، در طول مدت آزمایش، تعداد برگ های ریزش یافته تا پایان آزمایش یادداشت و هر ۳۰ روز یک بار مقدار آنها محاسبه شد. تعداد برگ های سبز هر ۳۰ روز یک بار از طریق فرمول زیر محاسبه شد (Karakas *et al.*, 2000).

+ برگ های ریزش یافته) - تعداد کل برگ ها = درصد برگ های سبز شدن ۵۰ تا ۱۰۰ درصد + برگ های با نکروزه شدن کمتر از ۵۰ درصد $\times 100$

شاخص کلروفیل در برگ های بالایی و پایینی شاخه اصلی با استفاده از کلروفیل متر مدل (Spad 502 Minolota) اندازه

نان پاریل، مامایی، شکوفه، سهند، شاهروود ۱۲، A₂₀₀، ۱-۲۵، ۱-۱۶ و ۱۳-۴۰ پیوند شده روی پایه GF₆₇₇ و پایه GF₆₇₇ شوری آب آبیاری در پنج سطح شامل ۰، ۱/۲، ۲/۴، ۳/۶ و ۴/۸ گرم در لیتر کلرید سدیم (به ترتیب برابر با هدایت الکتریکی گرم در لیتر کلرید سدیم (به ترتیب برابر با هدایت الکتریکی ۰/۵ ۷/۳، ۴/۹، ۲/۵ و ۹/۸ دسی زیمنس بر) و زمان سنجش در سه سطح شامل ۳۰، ۶۰ و ۹۰ روز، در گلخانه هی تحقیقاتی موسسه نهال و بذر کرج با ۳ تکرار انجام شد. ابتدا پایه های GF₆₇₇ در اواخر اسفند ماه در داخل گلدان های ۲۵ کیلوگرم حاوی خاکی با بافت لوم مشکل از ۴۶٪ شن، ۳۴٪ سیلت و ۲۰٪ رس کاشته شدند (جدول ۱)، سپس ژنوتیپ های مورد نظر روی آنها پیوند شدند و پس از رشد کافی پیوند ک ها، اعمال تیمار شوری آغاز شد و به مدت سه ماه ادامه یافت. به منظور اعمال تیمار شوری از نمک های طبیعی دریاچه قم استفاده شد که ترکیب آن در جدول ۲ ارائه شده است.

همچنین، به منظور اجتناب از ایجاد شوک ناگهانی و پلاسمولیز، اضافه کردن نمک ها به صورت تدریجی انجام شد و در مدت یک هفته به غلظت نهایی رسانده شد. ظرفیت مزرعه [FC] خاک گلدان ها قبل از انتقال گیاهان به کمک دستگاه plate Pressure (مدل F1 ساخت آمریکا) تعیین شد. آبیاری گلدان ها با توجه به تغییرات وزن آنها و لحاظ نیاز آبشویی، انجام شد. بر همین اساس، تیمارهای شاهد و ۱/۲ گرم در لیتر، ۲۰ مرتبه، تیمار ۲/۴ گرم در لیتر، ۱۹ مرتبه و تیمار ۳/۶ و ۴/۸ مرتبه، تیمار ۱۷ مرتبه، اعمال شدند. همچنین در طول آزمایش، به منظور کنترل نیاز آبشویی خاک گلدان ها، هر هفته

جدول ۲- خصوصیات کیفی آب مورد استفاده

نمونه آب مورد استفاده با سطوح کلرید سدیم	شوری (دسی زیمنس)	واکنش آب (pH)	سدیم (میلی گرم در لیتر)	کلر (میلی گرم در لیتر)	کلسیم (میلی گرم در لیتر)	منیزیم (میلی گرم در لیتر)	بی کربنات (میلی گرم در لیتر)
شاهد صفر (گرم در لیتر)	۰/۵	۷/۳	۲۲/۱	۳۵/۵	۶۲	۱۷/۱	۹۸
۱/۲	۲/۵	۷/۴	۳۸۹	۶۶۴	۷۰	۲۰/۵۰	۱۲۶
۲/۴	۴/۹	۷/۶	۸۰۹	۱۳۸۶	۷۹	۲۲/۰۱	۱۳۷
۳/۶	۷/۳	۷/۷	۱۲۳۱	۲۱۱۳	۸۸	۲۳/۶	۱۴۹
۴/۸	۹/۸	۷/۸	۱۶۵۳	۲۸۳۶	۹۹	۲۵/۷	۱۵۹

جدول ۳- مقادیر شوری و واکنش خاک مورد استفاده در گلدان‌ها پس از اعمال تنش شوری با سطوح مختلف

نمونه خاک تیمار شده با سطوح کلرید سدیم	شوری (دسی زیمنس بر متر)	واکنش خاک (pH)
شاهد صفر (گرم در لیتر)	۱/۲	۷/۴
۱/۲	۳/۲	۷/۵۵
۲/۴	۵/۷	۷/۶۵
۳/۶	۸/۳	۷/۸
۴/۸	۱۰/۹	۷/۹

به طور معنی‌داری افزایش یافت. بیشترین میزان فلورسانس حداقل، در تمامی ژنوتیپ‌ها در تیمار ۴/۸ گرم در لیتر کلرید سدیم دیده شد. در سطوح مختلف اعمال تیمار شوری آب آبیاری، بین ژنوتیپ‌های مورد آزمایش، از نظر میزان فلورسانس حداقل در برگ‌های بالایی و پایینی اختلاف معنی‌داری وجود داشت. کمترین میزان فلورسانس حداقل، در برگ‌های بالایی در گیاهان شاهد ژنوتیپ ۱-۲۵ و رقم نان پاریل و بیشترین میزان آن، به ترتیب در برگ‌های بالایی پایه GF₆₇₇ و رقم سهند که تحت تیمار ۴/۸ گرم در لیتر کلرید سدیم قرار داشتند، مشاهده شد. در برگ‌های پایینی، کمترین میزان فلورسانس حداقل، به ترتیب در گیاهان شاهد رقم تونو و ژنوتیپ ۱۳-۴۰ مشاهده شد. همچنین بیشترین میزان فلورسانس حداقل، در برگ‌های پایینی پایه GF₆₇₇ و بعد از آن در رقم مامایی همان تیمار، مشاهده شد (جدول ۴). با توجه به اطلاعات حاصل از تحقیق حاضر، میزان فلورسانس حداکثر، در ژنوتیپ‌های بررسی شده، با افزایش سطوح شوری در برگ‌های بالایی و پایینی به طور معنی‌داری کاهش یافت. بیشترین میزان فلورسانس حداکثر، در بین تمام ژنوتیپ‌های مورد مطالعه، در گیاهان شاهد مشاهده شد. کمترین میزان فلورسانس حداکثر، در برگ‌های بالایی به

گیری شد. به منظور اندازه گیری پارامترهای فلورسانس کلروفیل در هر گیاه، نمونه گیری از برگ‌های شاخه اصلی شامل برگ‌های بالایی (برگ‌های توسعه یافته از گره‌های ۴ و ۵) و برگ‌های پایینی (پایین ترین برگ‌ها در شاخه اصلی) انجام شد. ابتدا گیره‌های دستگاه اندازه گیری فلورسانس کلروفیل (مدل، Hansatech Instrument ساخت انگلستان) به برگ‌ها وصل شدند به طوری که قسمتی از برگ مورد نظر به مدت ۳۰ دقیقه در تاریکی قرار گرفت. سپس با استفاده از دستگاه اندازه گیری فلورسانس، Act.Light به برگ تابیده شد و مقدار FO و Fm قرائت شدند. مقدار Fv از تفاضل Fm و FO محاسبه شد (Baker and Rosenqvist, 2004). در نهایت، تجزیه و تحلیل داده‌های آماری، با استفاده از نرم افزار SAS (نسخه ۹/۱) انجام و مقایسه میانگین‌ها با آزمون چند دامنه ای دانکن و نرم افزار MSTATC (مدل ۱۰.۲)، صورت گرفت.

نتایج و بحث:

اثر تنش شوری بر ژنوتیپ‌های مورد مطالعه: بر اساس نتایج حاصل از این تحقیق، در ژنوتیپ‌های بررسی شده، با افزایش شوری، میزان فلورسانس حداقل در برگ‌های بالایی و پایینی

^۴- جدول ۴- اثر متقابل رقم و تیمار کلرید سدیم بر میزان فلورسانس حداقل، حداکثر، متغیر و متغیر به حداکثر در برگ‌های بالایی و پایینی

نوبت	فلورسانس	نوبت فلورسانس	فلورسانس	فلورسانس	فلورسانس	سطوح	کلرید سدیم
فلورسانس متغیر	حداکثر در	متغیر به	حداکثر در برگ	حداکثر در	برگ های	(گرم در لیتر)	(گرم در)
به فلورسانس	برگ های	فلورسانس	های پایینی	برگ های	بالي اي (Fo)	بالي اي (Fm)	بالي اي (Fm)
حداکثر در برگ	پایینی (Fm)	حداکثر در برگ	های پایینی (Fv/Fm)	های بالایي (Fv/Fm)	های بالایي (Fv/Fm)	های بالایي (Fv/Fm)	های بالایي (Fv/Fm)
•/۸۲۶ ^a	۷۵۳/۸۹ ^{d-g}	•/۸۲۱ ^{ab}	۱۳۰/۶۷ ^{wx}	۷۵۶/۵۶ ^{e-h}	۱۳۴/۸۸ ^w	•	۱-۲۵
•/۸۱۸ ^{ab}	۷۱۲/۲۲ ^{i-l}	•/۸۰۵ ^{a-c}	۱۲۹/۳۳ ^{wx}	۷۲۶/۷۸ ^{h-k}	۱۴۱/۷۷ ^{r-t}	۱/۲	۱-۲۵
•/۸۰۸ ^{a-c}	۷۰۶/۴۴ ^{j-m}	•/۸۰۷ ^{a-d}	۱۳۵/۴۴ ^{t-v}	۷۳۸/۶۷ ^{g-j}	۱۴۵/۸۹ ^{m-q}	۲/۴	۱-۲۵
•/۸۰۰ ^{a-d}	۶۹۴/۱۱ ^{k-n}	•/۷۹۸ ^{a-d}	۱۳۸/۸۹ ^{q-t}	۷۲۴/۲۲ ^{i-l}	۱۴۶/۲۲ ^{m-p}	۳/۶	۱-۲۵
•/۷۹۰ ^{b-e}	۶۸۰/۵۵ ^{m-p}	•/۷۹۱ ^{b-e}	۱۴۲/۴۴ ^{n-p}	۷۱۳/۷۸ ^{k-n}	۱۴۸/۶۷ ^{j-m}	۴/۸	۱-۲۵
•/۸۱۲ ^{a-c}	۷۶۴/۶۷ ^{b-e}	•/۸۰۹ ^{a-c}	۱۴۳/۳۳ ^{n-p}	۷۵۰/۳۳ ^{e-h}	۱۴۳/۲۲ ^{q-s}	•	مامایی
•/۸۰۵ ^{a-c}	۷۶۱/۳۳ ^{d-f}	•/۸۰۷ ^{a-d}	۱۴۸/۰۰ ^{h-k}	۷۵۰/۱۱ ^{e-h}	۱۴۷/۸۹ ^{k-o}	۱/۲	مامایی
•/۷۹۷ ^{a-d}	۷۵۱/۰۰ ^{d-g}	•/۷۹۴ ^{b-e}	۱۵۲/۰۰ ^{gh}	۷۳۷/۷۸ ^{g-j}	۱۵۱/۷۸ ^{h-j}	۲/۴	مامایی
•/۷۶۹ ^{d-f}	۷۰۱/۸۹ ^{j-m}	•/۷۸۸ ^{b-e}	۱۶۱/۸۹ ^d	۷۲۲/۳۳ ^{j-m}	۱۵۲/۶۷ ^{hi}	۳/۶	مامایی
•/۶۵۹ ^j	۵۲۳/۱۱ ^v	•/۷۲۸ ^{gh}	۱۶۶/۸۹ ^c	۶۱۰/۴۴ ^r	۱۵۸/۵۰ ^{de}	۴/۸	مامایی
•/۸۱۹ ^{ab}	۷۰۷/۰۰ ^{j-m}	•/۸۱۷ ^{ab}	۱۲۸/۲۲ ^x	۷۹۶/۷۷ ^{c-f}	۱۴۵/۳۳ ^{m-p}	•	۱۳-۴۰
•/۸۲۰ ^{ab}	۷۰۸/۳۳ ^{j-m}	•/۸۲۰ ^{ab}	۱۲۷/۱۱ ^{xy}	۸۰۹/۲۲ ^{b-e}	۱۴۵/۲۲ ^{m-p}	۱/۲	۱۳-۴۰
•/۷۹۶ ^{a-d}	۶۶۷/۲۲ ^{o-r}	•/۸۰۱ ^{a-d}	۱۳۶/۰۰ ^{t-v}	۷۶۰/۵۵ ^{e-h}	۱۵۱/۰۰ ^{i-k}	۲/۴	۱۳-۴۰
•/۷۷۵ ^{c-e}	۶۴۸/۳۳ ^{rs}	•/۷۸۷ ^{b-e}	۱۴۵/۲۲ ^{k-n}	۷۴۱/۳۳ ^{f-i}	۱۵۷/۰۰ ^{e-g}	۳/۶	۱۳-۴۰
•/۷۷۵ ^{gh}	۵۷۸/۵۰ ^{tu}	•/۷۶۰ ^{e-g}	۱۵۱/۰۰ ^{g-i}	۶۸۱/۴۴ ^{o-q}	۱۶۱/۷۸ ^{cd}	۴/۸	۱۳-۴۰
•/۸۱۸ ^{ab}	۷۱۵/۷۸ ^{h-k}	•/۸۱۴ ^{a-c}	۱۳۰/۵۵ ^{wx}	۷۵۴/۰۰ ^{e-h}	۱۴۰/۳۳ ^{t-v}	•	۱-۱۶
•/۸۰۷ ^{a-c}	۶۹۰/۰۰ ^{l-o}	•/۸۰۵ ^{a-c}	۱۳۳/۳۳ ^{vw}	۷۲۵/۳۳ ^{e-h}	۱۴۱/۲۲ ^{s-u}	۱/۲	۱-۱۶
•/۷۸۷ ^{b-e}	۶۰۱/۶۷ ^{qr}	•/۷۸۸ ^{b-e}	۱۳۸/۷۷ ^{q-s}	۶۹۰/۴۴ ^{i-l}	۱۴۶/۵۵ ^{m-p}	۲/۴	۱-۱۶
•/۷۴۴ ^{f-h}	۵۹۱/۴۴ ^{tu}	•/۷۶۲ ^{e-g}	۱۴۷/۳۳ ^{i-l}	۶۶۳/۴۴ ^{p-r}	۱۵۵/۴۴ ^{f-h}	۳/۶	۱-۱۶
•/۶۷۳ ^j	۵۱۸/۳۳ ^v	•/۷۱۳ ^h	۱۵۳/۵۰ ^{fg}	۶۰۷/۰۰ ^r	۱۶۰/۶۷ ^{c-e}	۴/۸	۱-۱۶
•/۸۱۴ ^{a-c}	۷۶۷/۶۷ ^{a-d}	•/۸۱۴ ^{a-c}	۱۴۲/۸۸ ^{n-q}	۷۸۳/۶۷ ^{d-f}	۱۴۶/۰۰ ^{m-q}	•	۱۲
•/۷۹۸ ^{a-d}	۷۳۰/۰۰ ^{e-h}	•/۷۹۸ ^{a-d}	۱۴۷/۸۸ ^{h-k}	۷۴۶/۶۷ ^{e-h}	۱۵۰/۶۷ ^{i-k}	۱/۲	۱۲
•/۷۸۷ ^{b-e}	۷۱۸/۳۳ ^{g-j}	•/۷۹۰ ^{b-e}	۱۵۳/۱۱ ^{fg}	۷۳۰/۷۸ ^{h-k}	۱۵۳/۷۸ ^{g-i}	۲/۴	۱۲
•/۷۷۷ ^{c-e}	۷۱۰/۲۲ ^{j-m}	•/۷۸۲ ^{c-f}	۱۵۸/۷۷ ^{de}	۷۱۹/۵۵ ^{k-m}	۱۵۶/۷۸ ^{e-g}	۳/۶	۱۲
•/۷۶۹ ^{d-f}	۶۹۶/۳۳ ^{k-n}	•/۷۷۶ ^{c-f}	۱۶۱/۱۱ ^d	۷۱۰/۸۹ ^{l-o}	۱۵۹/۳۳ ^{c-e}	۴/۸	۱۲
•/۸۱۷ ^{ab}	۷۱۵/۷۸ ^{h-k}	•/۸۱۶ ^{ab}	۱۳۱/۲۲ ^{wx}	۷۵۴/۶۷ ^{e-h}	۱۳۹/۰۰ ^{uv}	•	A ₂₀₀
•/۸۰۷ ^{a-c}	۷۲۱/۸۹ ^{f-i}	•/۸۰۶ ^{a-c}	۱۳۹/۱۱ ^{q-t}	۷۵۵/۸۹ ^{e-h}	۱۴۶/۳۳ ^{m-p}	۱/۲	A ₂₀₀
•/۸۰۲ ^{a-d}	۷۰۸/۸۰ ^{j-m}	•/۸۰۱ ^{a-d}	۱۴۰/۳۳ ^{p-s}	۷۴۹/۳۳ ^{e-h}	۱۴۹/۰۰ ^{j-l}	۲/۴	A ₂₀₀
•/۷۸۰ ^{c-e}	۶۶۲/۱۱ ^{p-r}	•/۷۸۹ ^{b-e}	۱۴۵/۴۴ ^{j-m}	۷۳۰/۸۹ ^{h-k}	۱۵۴/۱۱ ^{g-i}	۳/۶	A ₂₀₀
•/۷۵۵ ^{e-g}	۶۱۴/۵۰ st	•/۷۷۶ ^{c-f}	۱۴۹/۴۴ ^{g-j}	۷۰۹/۸۹ ^{l-o}	۱۵۸/۶۷ ^{d-f}	۴/۸	A ₂₀₀

میانگین‌هایی که در هر ستون و برای هر صفت دارای حروف متفاوت هستند، بر اساس آزمون دانکن در سطح احتمال ۱٪ اختلاف معنی‌دار با یکدیگر دارند.

^۴ ادامه جدول ۴-۳ را متناسب با میزان فلورسانس حداقل، حداقل، متغیر و متغیر به حداثت در برگ‌های بالای و پایینی

میانگین‌های هر ستون و برای هر صفت دارای حروف متفاوت هستند، بر اساس آزمون دانکن در سطح احتمال ۱٪ اختلاف معنی‌دار با نکدیگر دارند.

ژنوتیپ ۱-۱۶ (۵۱۸/۳۳) و رقم مامایی (۱۱/۵۲۳)، تحت تیمار کلرید سدیم ۴/۸ گرم در لیتر مشاهده شد. مقایسه میانگین‌ها نشان داد که میزان فلورسانس حداکثر، در برگ‌های پایینی در تمام ژنوتیپ‌ها، کمتر از برگ‌های بالایی است. این وضعیت احتمالاً ناشی از تاثیر تیش شود، در بگهای، بسانن گیاه

ترتبیب با تیمار ۴/۸ گرم در لیتر کلرید سدیم در رقم سهند (۴۸۹/۴۴)، پایه GF₆₇₇ (۵۴۵/۴۴)، زنوتیپ ۱-۱۶ (۶۰۷/۰۰) و رقم مامایی (۶۱۰/۴۴) مشاهده شد (جدول ۴). در برگ‌های پایینی، کمترین میزان فلورسانس حداکثر، به ترتیب در رقم سهند (۳۸۳/۵۵)، رقم تونو (۴۹۹/۷۸)، پایه GF₆₇₇ (۵۱۳/۶۷)،

همکاران (۲۰۰۶)، مطابقت داشت. آنها اثر تنش شوری کلرید سدیم در چهار سطح ($۰/۳$ ، $۰/۵$ ، $۰/۷$ و ۱ زیمنس بر متر مربع) را بر تغییرات کلروفیل فلورسانس دانه‌الهای یک ساله بادام شیرین بررسی و گزارش کردند که با افزایش مدت زمان اعمال تنش شوری، میزان فلورسانس متغیر کاهش یافت. آنها علت کاهش نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداکثر را به دلیل تاثیر تنش شوری بر محدودیت کارایی دستگاه فتوستتر بیان کرده‌اند. نتایج مقایسه میانگین داده‌ها در برگ‌های بالایی و پایینی نشان داد که نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداکثر، در تمامی ژنوتیپ‌های مورد مطالعه، با اعمال تنش شوری و افزایش غلظت آن به طور معنی داری کاهش یافت. در سطوح مختلف اعمال تیمار شوری آب آبیاری، بین ژنوتیپ‌های مورد آزمایش، از نظر نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداکثر، در برگ‌های بالایی و پایینی اختلاف معنی داری وجود داشت. نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداکثر، در برگ‌های بالایی و پایینی در گیاهان شاهد ژنوتیپ‌های بررسی شده در حدود $۰/۸۲$ تا $۰/۸۳$ بود که نشان دهنده وجود شرایط محیطی ایده آل و فاقد تنش برای رشد تمامی ژنوتیپ‌ها در کل دوره آزمایشی بود. در بسیاری از گونه‌های گیاهی زمانی که Fv/Fm در حد $۰/۸۳$ باشد، به این مفهوم است که تنشی برگیاه وارد نشده است و لذا مقادیر کمتر، حاکی از وجود تنش در گیاهان است (Maxwell and Johnson, 2000). با توجه به تغییرات نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداکثر، در برگ‌های بالایی و پایینی، شدت تنش واردہ به رقم سهند بیش از سایر ژنوتیپ‌ها بود. لذا حساسیت این رقم به تنش کلرید سدیم با غلظت‌های $۳/۶$ و $۴/۸$ گرم در لیتر بیشتر از سایر ژنوتیپ‌ها بوده است. در نقطه مقابل، رقم شاهروд ۱۲ ، به میزان کمتری دچار آسیب شد. به عبارتی دیگر، نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداکثر در این رقم، کمترین کاهش را نشان داد. این نتایج با نتایج (Deall and Toivonen, 2003; Herda et al., 1999; Starck et al., 2000; Kodad et al., 2010) مطابقت داشت. گزارش شده است که تنش شوری نیز، یکی از مهمترین عوامل محیطی محدود کننده‌ی فتوستتر است (Sayed, 2003)، که از طریق بسته شدن روزنه‌ها، باعث

است. با افزایش غلظت کلرید سدیم، میزان کاهش فلورسانس حداکثر، در برگ‌های پایینی نسبت به برگ‌های بالایی در برخی از ارقام و ژنوتیپ‌های بررسی شده مانند تونو، ماماچی، سهند، $۱۳-۴۰$ ، $۱-۱۶$ ، با شدت بسیار بیشتری رخ داده است که نشان می‌دهد با وجود اینکه این ارقام و ژنوتیپ‌ها تحت تنش می‌باشند ولی میزان تنش در قسمت‌های پایینی گیاه از قسمت بالایی آن بیشتر است در حالی که در برخی از ارقام مانند شاهرود ۱۲ ، شکوفه، A_{200} ، نان پاریل و ژنوتیپ $۱-۲۵$ تفاوت چندانی بین میزان کاهش فلورسانس حداکثر، در برگ‌های پایینی و بالایی دیده نمی‌شود و تقریباً میزان تنش وارد شده به این گیاهان در قسمت بالا و پایین گیاه یکسان بوده است (جدول ۴).

فلورسانس متغیر در برگ‌های بالایی و پایینی با افزایش غلظت کلرید سدیم در تمام ژنوتیپ‌های مورد مطالعه، به طور معنی داری کاهش یافت. کمترین میزان فلورسانس متغیر، تحت تاثیر کلرید سدیم $۴/۸$ گرم در لیتر مشاهده شد. این کاهش در بین ژنوتیپ‌های مورد مطالعه معنی دار بود. بر طبق نتایج به دست آمده، رقم شکوفه که در برگ‌های بالایی و پایینی، بیشترین میزان فلورسانس حداکثر را در تیمارهای شاهد و $۱/۲$ گرم در لیتر کلرید سدیم به خود اختصاص داده بود، بیشترین میزان فلورسانس متغیر را نیز تحت این دو تیمار دارا بود (جدول ۴). کمترین میزان دامنه فلورسانس در برگ‌های بالایی به ترتیب در رقم سهند، پایه $۱-۱۶$ ، رقم GF_{677} های ماماچی و تونو که با کلرید سدیم $۴/۸$ گرم در لیتر تیمار شده بودند، مشاهده شد در حالی که کمترین میزان دامنه فلورسانس در برگ‌های پایینی به ترتیب در رقم سهند، پایه GF_{677} ، رقم‌های تونو، ماماچی و ژنوتیپ‌های $۱-۱۶$ و $۱۳-۴۰$ و با همان تیمار، مشاهده شد. مقایسه میانگین‌ها نشان داد که میزان فلورسانس متغیر در برگ‌های پایینی در تمام سطوح اعمال تیمار کلرید سدیم و در تمامی ژنوتیپ‌ها، کمتر از برگ‌های بالایی بود. این وضعیت احتمالاً به دلیل سن بیشتر برگ‌های قسمت پایینی گیاه و در نتیجه کاهش کارایی فتوسیستم نوری آن نسبت به برگ‌های بالایی (برگ‌های کارایی فتوسیستم گره‌های ۴ و ۵ گیاه) می‌باشد. این نتایج با نتایج رنجبر و

شاخص کلروفیل در برگ‌های پایینی نسبت به برگ‌های بالایی در بین ارقام و ژنوتیپ‌های بررسی شده، با یکدیگر متفاوت بود (جدول ۵). این نتایج با نتایج پاپاداکیس و همکاران (۲۰۰۷)، مطابقت داشت. در این تحقیق، شاخص‌های رشدی، در دو رقم گیلاس 'Bigarreau Burlat' و 'Tragana' Edessis پیوند شده بر روی پایه مازارد تحت شرایط تنفسی شوری (۰، ۲۵ و ۵۰ میلی مول در لیتر) بررسی و گزارش شد که با افزایش شوری میزان شاخص کلروفیل و محتوی کلروفیل کل در برگ‌های بالایی و پایینی در هر دو رقم به طور معنی داری کاهش یافت، با این تفاوت که سرعت کاهش رشد، در برگ‌های پایینی بیشتر از برگ‌های بالایی بود.

نتایج حاصل از مقایسه میانگین داده‌ها نشان داد که با افزایش شوری آب آبیاری، سرعت رشد ژنوتیپ‌های پیوند شده روی پایه GF₆₇₇ کاهش یافت. کمترین میزان افزایش در قطر و ارتفاع شاخه اصلی و تعداد برگ تولیدی در زمان اعمال تنفس شوری، در گیاهانی که با کلرید سدیم ۴/۸ گرم در لیتر تیمار شده بودند مشاهده شد. همچنین، نتایج نشان داد که در بین ژنوتیپ‌های مطالعه شده از نظر میزان کاهش قطر و ارتفاع شاخه اصلی و تعداد برگ تولیدی اختلاف معنی داری وجود داشت (جدول ۵). بر طبق نتایج به دست آمده، میزان کاهش ارتفاع شاخه اصلی در رقم‌های مامایی، تونو، سهند، نان پاریل، A₂₀₀ و ژنوتیپ‌های ۱-۱۶ و ۱۳-۴۰ نسبت به گیاهان شاهد معنی دار بود، ولی در سایر ژنوتیپ‌های بررسی شده اختلاف معنی داری را نشان نداد. ارتفاع بوته به شدت به محیط رشد وابسته است. از آنجا که پدیده رشد حاصل فعالیت‌های حیاتی باشد، در صورت عدم تامین آب مورد نیاز به دلیل کاهش فشار تورژسانس سلول‌های در حال رشد و اثر بر طول سلول‌ها، کاهش ارتفاع رخ می‌دهد (Munns and Tester, 2008). تنفس اسمزی در مرحله اول تنفس شوری موجب کاهش محتوای آب سلول‌ها می‌شود و طویل شدن آن‌ها را با مشکل روبه رو می‌کند و حتی پس از ایجاد تعادل اسمزی و تامین فشار اسمزی مجدد سلول‌ها، گسترش و طویل شدن آن‌ها به کندهٔ صورت

کاهش CO₂ درون سلولی شده که در نتیجه آن، تجمع ناقصین الکترون پرانرژی، تشکیل رادیکال‌های آزاد، آشفتگی کمپلکس‌های برداشت کنندهٔ نور و افت کارایی فتوسنتز رخ می‌دهد (Griffiths and Parry, 2002) عnonan معیاری برای سنجش سالم بودن غشای تیلاکوئیلی و کارایی نسبی انتقال الکترون از فتوسیستم II به فتوسیستم I در نظر گرفته می‌شود. نتایج نشان داد که شاخص کلروفیل در برگ‌های بالایی و پایینی در ژنوتیپ‌های مطالعه شده، تحت تنفس شوری به طور معنی داری کاهش یافت. کمترین میزان شاخص کلروفیل در برگ‌های بالایی و پایینی در گیاهانی که با کلرید سدیم ۴/۸ گرم در لیتر تیمار شده بودند، مشاهده شد. میزان کاهش شاخص کلروفیل در برگ‌های بالایی و پایینی در بین ژنوتیپ‌های بررسی شده با یکدیگر اختلاف معنی داری را نشان داد. بیشترین میزان کاهش شاخص کلروفیل در برگ‌های بالایی رقم سهند، پایه GF₆₇₇، رقم مامایی، ژنوتیپ‌های ۱-۱۶، ۱۳-۴۰ و رقم تونو و کمترین میزان کاهش آن به ترتیب در ژنوتیپ ۱-۲۵، رقم‌های شاهروд ۱۲، A₂₀₀، شکوفه و نان پاریل در مقایسه با گیاهان شاهد مشاهده شد (جدول ۵). بیشترین میزان کاهش شاخص کلروفیل در برگ‌های پایینی رقم سهند، پایه GF₆₇₇، رقم‌های تونو، A₂₀₀، مامایی و ژنوتیپ‌های ۱-۱۶، ۱۳-۴۰ و کمترین میزان کاهش آن به ترتیب در رقم‌های شاهرود ۱۲، ژنوتیپ ۱-۲۵، رقم‌های نان پاریل و شکوفه نسبت به گیاهان شاهد مشاهده شد. نتایج حاصل از این بخش با نتایج اوروعی و همکاران (۱۳۸۸) و Yuan (۲۰۰۵)، مطابقت داشت. شوری با تحریب ساختار کلروفیل‌پلاست‌ها، کاهش میزان کلروفیل و عدم پایداری ترکیب‌های رنگیزه-پروتئین کلروفیل‌پلاستین باعث کاهش سطح فتوسنتزی گیاه شده که خود منتج به کاهش در تثیت دی-اکسیدکربن می‌شود که علت اصلی کاهش رشد و عملکرد گیاهان در اثر تنفس شوری می‌باشد. بر طبق نتایج به دست آمده، میزان کاهش شاخص کلروفیل در برگ‌های پایینی با روند سریعتری نسبت به برگ‌های بالایی در تمامی ژنوتیپ‌های بررسی شده اتفاق افتاد، ولی چگونگی روند کاهش

جدول ۵- اثر متقابل رقم و تیمار کلرید سدیم بر خصوصیات مورفولوژیک

ژنوتیپ	ریزش	برگ های بانکروزه	برگ های با نکروزه	سierz	کلروفیل	تعداد برگ	ارتفاع	قطر	افزایش	افزایش	سطوح
برگ	برگ	با نکروزه	بانکروزه	سierz	کلروفیل	تعداد برگ	ارتفاع	قطر	افزایش	افزایش	سطوح
سدیم	(٪)	شدگی ۱	شدگی ۵۱	(٪)	برگ های پیوندک	تعداد برگ	ارتفاع	قطر	افزایش	افزایش	سطوح
(گرم در لیتر)	(٪)	تا ۵۰	تا ۱۰۰	(٪)	(سانتمتر) (میلیمتر)	(سانتمتر)	(میلیمتر)	(سانتمتر)	افزایش	افزایش	سطوح
		درصد	درصد		(SPAD)						
۰	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۲۷/۷۹ i-k	۲۵/۰ b-j	۱۰/۳۸ b-j	۱/۱۷ a-e	۱۰/۳۸ b-j	۲۵/۰ b-j	کلرید
۱/۲	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۳۶/۳۱ j-m	۲۶/۲۲ b-i	۱۴/۰۴ a-e	۱/۳۲ a-d	۱۴/۰۴ a-e	۲۶/۲۲ b-i	قطر
۲/۴	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۳۶/۶۸ i-l	۱۳/۲۳ h-n	۱۰/۱۳ b-j	۱/۱۲ a-e	۱۰/۱۳ b-j	۱۳/۲۳ h-n	سدیم
۳/۶	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۹۸/۴۸ a	۳۷/۱۳ i-l	۱۲/۲۲ h-n	۰/۶۹ b-e	۸/۹۰ b-j	۱۲/۲۲ h-n	(گرم در لیتر)
۴/۸	۱/۴۸ gh	۲/۹۴ cd	۷/۰۰ cd	۸/۰۰ cd	۸۸/۱۱ b-d	۳۶/۵۲ j-m	۱۰/۸۸ i-n	۰/۶۴ c-e	۸/۶۰ b-j	۱۰/۸۸ i-n	(میلیمتر) (سانتمتر)
۰	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۳۷/۹۲ j-k	۳۳/۳۳ a-e	۱۱/۸۴ b-h	۰/۹۰ a-e	۱۱/۸۴ b-h	۳۳/۳۳ a-e	مامایی
۱/۲	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۳۵/۲۲ k-n	۳۹/۳۳ ab	۸/۷۶ b-j	۰/۸۸ a-e	۸/۷۶ b-j	۳۹/۳۳ ab	مامایی
۲/۴	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۹۹/۸۳ a	۳۵/۴۸ k-n	۷/۳۹ c-j	۰/۷۶ a-e	۷/۳۹ c-j	۳۵/۴۸ k-n	مامایی
۳/۶	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۲/۹۴ c-e	۳۵/۳۴ k-n	۱۹/۰۰ e-n	۰/۷۴ a-e	۵/۰ g-j	۱۹/۰۰ e-n	مامایی
۴/۸	۱/۰۰ d	۹/۹۵ ab	۱۰/۷۷ d	۹/۹۵ ab	۶۱/۲۲ fg	۳۲/۸۴ m-o	۱۷/۰۰ f-n	۰/۶۰ de	۳/۶۸ ij	۱۷/۰۰ f-n	مامایی
۰	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۳۵/۴۷ k-n	۳۱/۳۳ a-g	۱۲/۱۶ b-h	۰/۸۵ a-e	۱۲/۱۶ b-h	۳۱/۳۳ a-g	مامایی
۱/۲	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۱۰/۰۰ a	۳۴/۸۱ k-n	۱۷/۰۰ f-n	۰/۹۵ a-e	۹/۵۴ b-j	۱۷/۰۰ f-n	مامایی
۲/۴	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۹۹/۳۱ a	۳۴/۲۸ l-o	۱۶/۱۱ f-n	۰/۹۰ a-e	۷/۷۳ b-j	۱۶/۱۱ f-n	مامایی
۳/۶	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۳/۱۳ c-e	۹۶/۸۷ a	۱۱/۱۱ i-n	۰/۶۵ b-e	۵/۰۶ h-j	۱۱/۱۱ i-n	مامایی
۴/۸	۱/۰۰ d	۴/۹۴ c	۱۰/۹۱ d	۱۰/۹۱ d	۱۹/۰۰ b	۶۶/۹۶ f	۲/۹۷ j-n	۰/۵۴ e	۲/۷۷ ij	۲/۹۷ j-n	مامایی
۰	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۱۰/۰۰ a	۳۵/۴۷ k-n	۴۲/۸۷ a	۱/۲۱ a-e	۱۳/۴۷ a-f	۴۲/۸۷ a	مامایی
۱/۲	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۱۰/۰۰ a	۳۵/۱۳ k-n	۳۶/۲۲ a-d	۰/۷۶ a-e	۱۱/۳۷ b-i	۳۶/۲۲ a-d	مامایی
۲/۴	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۰/۳۴۸ e	۹۹/۶۵ a	۳۵/۶۶ a-d	۰/۷۰ b-e	۹/۶۸ b-j	۳۵/۶۶ a-d	مامایی
۳/۶	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۰/۵۰ c	۸۰/۶۸ de	۳۳/۰۳ m-o	۰/۶۶ b-e	۵/۰۱ h-j	۲۱/۰۵ c-l	مامایی
۴/۸	۶/۵۸ e	۵/۶۸ c	۱/۱۶	۱/۱۶	۸۰/۴۰ e	۳۱/۴۹ o	۱۲/۳۳ h-n	۰/۵۶ e	۳/۴۸ j	۱۲/۳۳ h-n	مامایی
۰	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۳۸/۵۱ i-k	۲۴/۳۳ b-j	۱/۹۷ a-e	۱۴/۹۴ a-c	۲۸/۸۸ a-h	مامایی
۱/۲	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۳۷/۲۳ l-o	۲۴/۲۲ b-i	۰/۹۷ a-e	۱۴/۴۶ a-d	۲۴/۳۳ b-j	مامایی
۲/۴	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۹۹/۶۸ a	۳۷/۲۳ l-o	۱/۸۷ a-e	۱۱/۳۵ b-i	۲۶/۰۰ d-m	مامایی
۳/۶	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۰/۳۶ e	۳/۵۲ c-e	۹۶/۱۰ a	۰/۸۰ a-e	۱/۰۶ b-j	۲۰/۲۲ b-i	مامایی
۴/۸	A ₂₀₀	۱/۲۱ gh	۱/۲۱ gh	۱/۲۱ gh	۰/۰۰ e	۹۴/۲۸ ab	۴۵/۸۱ c-e	۱/۴۴ a	۱۵/۳۶ ab	۲۵/۷۷ b-i	a-d
۰	A ₂₀₀	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۱۰/۰۰ a	۴۴/۷۱ c-f	۱/۴۴ a	۱۹/۷۲ a	۳۵/۰۰ a-e	a-d
۱/۲	A ₂₀₀	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۹۷/۰۳ a	۳۷/۱۳ i-l	۱/۰۸ a-e	۱۲/۸۱ a-h	۲۶/۴۴ b-i	a-e
۲/۴	A ₂₀₀	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۱/۹۷ de	۹۸/۰۲ de	۰/۸۸ a-e	۱۱/۳۰ b-i	۲۰/۰۰ d-m	b-i
۳/۶	A ₂₀₀	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۲/۰۲ de	۹۷/۹۸ a	۰/۸۸ a-e	۱۲/۸۱ a-h	۲۰/۰۰ d-m	b-i
۴/۸	A ₂₀₀	۱/۴۸ gh	۱/۲۱ gh	۱/۲۱ gh	۰/۰۰ e	۹۴/۲۸ ab	۳۸/۹۷ g-i	۰/۷۴ a-e	۶/۲۵ e-j	۱۳/۷۷ g-n	g-i

میانگین‌هایی که در هر ستون و برای هر صفت دارای حروف متفاوت هستند، بر اساس آزمون دانکن در سطح احتمال ۱٪ اختلاف معنی‌داری

با یکدیگر دارند.

ادامه جدول ۵- اثر متقابل رقم و تیمار کلرید سدیم بر خصوصیات مورفوЛОژیک

زنوتیپ	ریزش	میزان برگ	میزان برگ های با های با (%)	سازمان برگ های با های با (%)	برگ های	شاخص	افزایش ارتفاع	افزایش قطر	افزایش سطوح
	درصد	درصد	درصد	درصد	(SPAD)	(سانتیمتر)	(میلیمتر)	(لیتر)	(گرم در
نان پاریل	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۱۰۰/۰۰ a	۳۸/۹۷ h-j	۱۷/۱۱ f-n	۱۴/۲۴ a-d	۱/۲۱ a-e
نان پاریل	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۱۰۰/۰۰ a	۳۶/۶۲ i-l	۱۳/۰۰ h-n	۱۰/۹۳ b-j	۱/۳۵ a-e
نان پاریل	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۱۰۰/۰۰ a	۳۷/۰۶ i-l	۱۳/۸۷ h-n	۹/۲۶ b-j	۱/۱۹ a-e
نان پاریل	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۱/۹۱ de	۹۷/۶۳ a	۱۱/۸۸ h-n	۸/۱۲ b-j	۱/۰۸ a-e
نان پاریل	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۴۶ e	۸/۰۳ c	۳۵/۴۹ k-n	۶/۲۴ e-j	۰/۹۱ a-e
شکوفه	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۱/۴۹ de	۵۰/۸۱ a	۲۶/۳۳ b-i	۱۰/۴۲ b-j	۱/۱۸ a-e
شکوفه	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۴۹/۶۳ ab	۳۷/۶۷ a-c	۱۰/۴۰ b-j	۱/۲۱ a-e
شکوفه	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۹۹/۵۸ a	۴۷/۹۳ a-c	۹/۸۷ b-j	۱/۰۴ a-e
شکوفه	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۹ e	۹۷/۴۷ a-d	۲۰/۴۴ d-m	۹/۵۴ b-j	۱/۰۲ a-e
شکوفه	۱/۸۷ gh	۱/۴۹ de	۴/۹۹ c-e	۱/۴۹ gh	۴/۹۲ c-e	۴۵/۸۰ c-e	۱۵/۱۱ g-n	۵/۶۵ f-j	۰/۹ a-e
سهند	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۴۲/۵۰ e-g	۲۳/۰۰ b-j	۱۲/۲۰ b-h	۱/۳۸ ab
سهند	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۴۲/۵۳ e-g	۲۲/۷۷ b-k	۹/۵۶ b-j	۱/۳۱ a-d
سهند	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۹۶/۵۰ a	۳۹/۶۶ g-i	۹/۰۷ b-j	۱/۰۱ a-e
سهند	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۹ e	۶۳/۸۳ f	۲۰/۳۰ b	۵/۶۷ f-j	۰/۸۱ a-e
سهند	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۱۶/۹۷ b	۱۲/۸۱ a	۳/۶۷ ij	۰/۷۱ a-e
پایه ۶۷	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۴۷/۸۰ b-d	۳۷/۳۲ j-m	۶/۲۲ k-n	-
پایه ۶۷	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۱۰۰/۰۰ a	۴۵/۷۹ c-e	۹/۸۹ i-n	-
پایه ۶۷	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۹۲/۷۷ a-d	۷/۲۳ cd	۵/۴۴ l-n	-
پایه ۶۷	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۴۶/۵۸ h	۲۱/۸۴ b	۴/۲۲ mn	-
تونو	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۲۱/۸۰ ab	۱۱/۶۱ ab	۴۰/۱۶ g-i	۱/۲۷ a-e
تونو	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۴۵/۶۷ ab	۴۱/۴۴ a	۲/۲۲ n	۱/۲۷ a-e
تونو	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۱۰۰/۰۰ a	۴۵/۶۷ c-e	۱۳/۱۱ a-g	۱/۲۰ a-e
تونو	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۱۰۰/۰۰ a	۴۴/۵۵ d-f	۱۲/۸۱ a-h	۱/۰۸ a-e
تونو	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۹۴/۴۳ ab	۴/۶۶ c-e	۹/۶۷ i-n	۷/۰۲ d-j
تونو	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۹۴/۴۳ ab	۰/۹۱۴ e	۵/۷۶ f-j	۰/۶۹ b-e
تونو	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۰/۰۰ e	۰/۰۰ h	۰/۰۰ e	۲۸/۵۶ a	۳/۳۱ fg	۵/۲۲ l-n	۰/۶۹ b-e

میانگین‌های هر صفت که دارای حروف متفاوت هستند بر اساس آزمون دانکن در سطح احتمال ۱٪ اختلاف معنی‌داری با یکدیگر دارند.

شاهد به طور معنی‌داری کاهش یافت، ولی میزان کاهش در تعداد برگ تولیدی در سایر ژنوتیپ‌های مطالعه شده معنی‌دار نبود. در مجموع نتایج حاصل از بررسی فاکتورهای رشدی از قبیل قطر و ارتفاع شاخه اصلی و تعداد برگ تولید شده در

می‌گیرد (Munns and Tester, 2008). تعداد برگ‌های تولیدی در مدت زمان اعمال تنش شوری در ژنوتیپ‌های ۱-۱۶ و ۴۰-۴۸ در تیمارهای ۳/۶ و ۴/۸ گرم در لیتر و در رقم‌های سهند، مامایی، تونو و A₂₀₀ در تیمار ۴/۸ گرم در لیتر نسبت به گیاهان

(Munns and Tester, 2008)

نتایج حاصل از مقایسه میانگین داده‌ها نشان داد که با افزایش شوری آب آبیاری، درصد برگ‌های سبز در ژنوتیپ‌های بررسی شده، کاهش یافت. کمترین درصد برگ‌های سبز در گیاهانی که با کلرید سدیم ۴/۸ گرم در لیتر تیمار شده بودند، مشاهده شد. در تمامی ژنوتیپ‌های مورد مطالعه، در گیاهان شاهد و آنهایی که با کلرید سدیم ۱/۲ گرم در لیتر کلرید سدیم تیمار شده بودند، تمام برگ‌های گیاهان سبز بودند و هیچ برگ نکروزه‌ای مشاهده نشد، اما با افزایش غلاظت کلرید سدیم به ۲/۴ گرم در لیتر، در پایه GF₆₇₇، رقم سهند، ژنوتیپ‌های ۱۳-۴۰، ۱-۱۶، رقم‌های مامایی و شکوفه، درصد برگ‌های سبز گیاه کاهش یافت، اما میزان کاهش درصد برگ‌های سبز معنی‌دار نبود. در این سطح از شوری، همچنان در رقم‌های شاهروود ۱۲، نان‌پاریل، تونو، A₂₀₀ و ژنوتیپ ۱-۲۵ تمام برگ‌های گیاهان سبز بودند و هیچ گونه علائمی از نکروزه شدن برگ‌ها مشاهده نشد. با اعمال تیمار کلرید سدیم ۳/۶ و ۴/۸ گرم در لیتر، در تمامی ژنوتیپ‌های بررسی شده، علائم نکروزه شدن و ریزش برگ مشاهده شد و درصد برگ‌های سبز، کاهش یافت. کمترین درصد برگ‌های سبز در تیمار ۴/۸ گرم در لیتر کلرید سدیم، به ترتیب در پایه GF₆₇₇، رقم‌های سهند، تونو، مامایی، ژنوتیپ‌های ۱۳-۴۰ و ۱-۱۶، رقم نان‌پاریل و ژنوتیپ ۱-۲۵ مشاهده شد که میزان کاهش درصد برگ‌های سبز در این گیاهان، معنی‌دار بود. بیشترین درصد برگ‌های سبز در تیمار ۴/۸ گرم در لیتر کلرید سدیم در رقم‌های شاهروود ۱۲ (۹۶/۱۰ درصد)، A₂₀₀ (۹۴/۲۸ درصد) و شکوفه (۹۲/۲۷ درصد) مشاهده شد که میزان کاهش درصد برگ‌های سبز در این ارقام معنی‌دار نبود (جدول ۵). این نتایج با نتایج نوتیساکیس و همکاران (۱۹۹۷)، مطابقت داشت. آنها طی مطالعاتی که در مورد تأثیر سطوح شوری صفر، ۱/۸ و ۳/۶ گرم در لیتر کلرید سدیم روی ارقام مختلف بادام انجام داده بودند، به این نتیجه رسیدند که ارقام بادام عکس العمل متفاوتی به سطوح مختلف شوری نشان دادند. در طی اعمال تنش شوری، آنها طی مطالعاتی که در مورد تأثیر سطوح شوری مختلف بر روی ارقام مختلف بادام انجام داده‌اند، به این نتیجه رسیدند که ارقام بادام عکس العمل متفاوتی به سطوح مختلف شوری نشان می‌دهند. در طی اعمال تنش شوری، شاخص‌های مورفولوژیکی بادام از جمله رشد طولی، قطر تنه، ضخامت برگ‌ها و حوزه گسترش ریشه‌ها، کاهش می‌یابند که علت این کاهش رشد و عملکرد معمولاً مربوط به غلاظت کل نمک‌های محلول و پتانسیل اسمزی محلول خاک است.

بر اساس نتایج به دست آمده، میزان تراکم برگ روی شاخه اصلی در ژنوتیپ‌های مطالعه شده در سطوح مختلف شوری، یا یکدیگر اختلاف معنی‌داری را نشان دادند. در رقم سهند در تیمارهای ۳/۶ و ۴/۸ گرم در لیتر و در رقم تونو، ژنوتیپ ۱۳ و پایه GF₆₇₇ در تیمار ۴/۸ گرم در لیتر تراکم برگ روی شاخه اصلی به طور معنی‌داری نسبت به گیاهان شاهد کاهش نشان داد. این نتایج حاکی از آن است که در این ژنوتیپ‌ها، میزان کاهش در تعداد برگ تولیدی و ریزش برگ‌ها به طور سریعتری از میزان کاهش ارتفاع تحت شرایط تنش شوری رخداده است. ارقام بادام عکس العمل متفاوتی به سطوح مختلف شوری نشان می‌دهند. در طی اعمال تنش شوری، شاخص‌های مورفولوژیکی بادام از جمله رشد طولی، قطر تنه، ضخامت برگ‌ها و حوزه گسترش ریشه‌ها، کاهش می‌یابند. ارتفاع بوته به شدت به محیط رشد وابسته است. از آنجا که پدیده رشد حاصل فعالیت‌های حیاتی در شرایطی است که گیاه بایستی آب کافی در اختیار داشته باشد، در صورت عدم تأمین آب مورد نیاز به دلیل کاهش فشار تورژسانس سلول‌های در حال رشد و اثر بر طول سلول‌ها، کاهش ارتفاع رخ می‌دهد (Munns and Tester, 2008). تنش اسمزی در مرحله اول تنش شوری موجب کاهش محتوای آب سلول‌ها می‌شود و طویل شدن آن‌ها را با مشکل روبه روی کند و حتی پس از ایجاد تعادل اسمزی و تامین فشار اسمزی مجدد سلول‌ها، گسترش و طویل شدن آنها به کندی صورت می‌گیرد.

عالیم نکروزه شدگی در برخی از ژنوتیپ‌ها، در تیمار کلرید سدیم ۲/۴ گرم در لیتر، مشاهده شد. بیشترین میزان نکروزه شدن برگ (برگ‌هایی با نکروزه شدگی ۱ تا ۵۰ درصد)، در تمامی ژنوتیپ‌های مورد مطالعه در تیمار کلرید سدیم ۴/۸ گرم در لیتر مشاهده شد، بطوريکه میزان افزایش نکروزه شدن برگ‌ها در رقم‌های تونو، سهند، مامایی، نان پاریل و ژنوتیپ‌های ۱-۱۶، ۱-۲۵ و ۱۳-۴۰ و پایه GF₆₇₇ نسبت به گیاهان شاهد معنی دار، ولی در رقم‌های شاهروд ۱۲، شکوفه و A₂₀₀، معنی دار نبود (جدول ۵).

شاهد معنی دار نبود. بیشترین در صد ریزش برگ به ترتیب در پایه GF₆₇₇ ۴۱/۴۴ (درصد)، رقم سهند (۷۹/۷۹ درصد)، ژنوتیپ ۱-۱۶ (۵۸/۱۶ درصد)، مامایی (۲۲/۱۰ درصد)، ژنوتیپ ۱۳-۴۰ (۹۱/۱۰ درصد) و رقم تونو (۶۱/۳ درصد)، مشاهده شد (جدول ۵). این نتایج با نتایج راحمی و همکاران (۲۰۰۳)، مطابقت داشت. گزارش شده است که علت اصلی بروز سوختگی حاشیه‌ای در برگ‌های گونه‌های باغی حساس به شوری می‌تواند به دلیل کاهش محتوای نسبی آب و پتانسیل اسمزی باشد. در مجموع، نتایج حاصل از بررسی صفات مورفولوژیکی و میزان آسیب‌های ظاهری گیاهان نشان داد که رقم شاهرود ۱۲، دارای وضعیت مطلوبتری نسبت به سایر ارقام و ژنوتیپ‌های بررسی شده در این تحقیق بود و بعد از آن رقم‌های شکوفه و ژنوتیپ ۱-۲۵ قرار گرفتند. کمترین میزان رشد در شرایط اعمال تنش شوری و بیشترین میزان آسیب‌های ظاهری به ترتیب در پایه GF₆₇₇، رقم سهند و بعد از آنها در ژنوتیپ ۱-۱۶، رقم مامایی و ژنوتیپ ۱۳-۴۰، مشاهده شد. در این تحقیق، پایه‌های GF₆₇₇ که پیوندی روی آنها انجام نشده بود، توانستند تیمار کلرید سدیم ۲/۴ گرم در لیتر (با هدایت الکتریکی ۴/۹ دسی زیمنس بر متر) را به خوبی تحمل کنند، ولی با افزایش غلظت کلرید سدیم ۴ چار تنش شدند. میزان تحمل پایه‌های استفاده شده در این تحقیق نسبت به گزارشات قبلی، تا حدودی کمتر بود. در گزارش‌های قبلی آمده بود که این پایه دارای حساسیت پایینی نسبت به شوری است و شوری تا ۶۰ میلی مول در لیتر (۵/۵ دسی زیمنس بر متر) را تحمل می‌نماید (Rahemi *et al.*, 2008). همچنین در تحقیق دیگری نیز گزارش شد که این پایه شوری تا ۵۰ میلی مولار (۵/۲ دسی زیمنس بر متر) را تحمل می‌نماید (اورعی و همکاران، ۱۳۸۸). با توجه به نتایج سایر محققین و نتایج حاصل از این تحقیق، می‌توان نتیجه گرفت که این پایه، به خوبی شوری تا حدود ۵ دسی زیمنس بر متر را تحمل می‌نماید و در غلظت‌های بالاتر چار تنش می‌شود و از آن می‌توان به عنوان یک پایه متحمل به شوری برای مناطقی با شوری متوسط استفاده نمود. همچنین، نتایج به دست آمده از این

برگ‌هایی با نکروزه شدگی ۵۱ تا ۱۰۰ در صد در گیاهان با افزایش غلظت کلرید سدیم و رسیدن آن به ۳/۶ گرم در لیتر در گیاهان مشاهده شد. در این غلظت میزان نکروزه شدن برگ‌ها در رقم سهند، ژنوتیپ ۱-۱۶ و پایه GF₆₇₇ نسبت به گیاهان شاهد به طور معنی داری بیشتر بود. در تیمار ۴/۸ گرم در لیتر کلرید سدیم، درصد نکروزه شدگی در رقم‌های تونو، سهند، مامایی و ژنوتیپ‌های ۱-۱۶، ۱-۲۵ و ۱۳-۴۰ و پایه GF₆₇₇ نسبت به گیاهان شاهد به طور معنی داری بیشتر بود، ولی در رقم‌های شاهرود ۱۲، شکوفه و A₂₀₀ و نان پاریل مقدار افزایش معنی دار نبود (جدول ۵). نتایج حاصل از این تحقیق با نتایج (بای بوردی، ۱۳۹۲)، مطابقت داشت. ایشان در سطح ۴، ۸ و ۱۶ دسی زیمنس بر متر بر خصوصیات مورفولوژی برخی از ارقام دیرگل بادام که روی پایه GF₆₇₇ پیوند شده بودند، مورد بررسی قرار داد و گزارش کرد که کمترین درصد نکروزه شدن برگ در سطوح شوری ۸ و ۱۶ دسی زیمنس بر متر به ترتیب در ارقام آراز، اسکندر و نان پاریل و بیشترین درصد نکروزه شدن برگ به ترتیب در رقم‌های منقا، سهند و آذر مشاهده شد (بای بوردی، ۱۳۹۲). ریزش برگ در تیمار ۳/۶ گرم در لیتر کلرید سدیم تنها در رقم سهند، پایه GF₆₇₇ و ژنوتیپ ۱-۱۶، مشاهده شد. در تیمار ۴/۸ گرم در لیتر کلرید سدیم، ریزش برگ در تمامی ژنوتیپ‌های مورد بررسی به غیر از رقم شاهرود ۱۲ مشاهده شد. در این سطح از شوری، درصد ریزش برگ در رقم‌های شکوفه، A₂₀₀، نان پاریل و ۱-۲۵، نسبت به گیاهان

در بین ارقام بررسی شده، با یکدیگر اختلاف معنی داری نشان داد. آنها علت کاهش نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداکثر را به دلیل تاثیر تنفس شوری و تنفس سرمایی بر محدودیت کارایی دستگاه فتوستترز بیان کرد. شوری نیز، همانند سرما، باعث بسته شدن روزنه های گیاهی در شرایط تنفس شده و از این طریق موجب محدودیت در کارایی سیستم فتوستتری می شود. از طرفی مقدار فلورسانس کلروفیل به عنوان معیاری برای سنجش سالم بودن غشای تیلاکوئیدی و کارایی نسبی انتقال الکترون از فتوسیستم II به فتوسیستم I در نظر گرفته می شود. نسبت Fv/Fm حداکثر کارایی کوآنتمومی فتوسیستم II برای تبدیل نور جذب شده به انرژی شیمیایی را نشان می دهد. تنفس های محیطی با تأثیر بر فتوسیستم II باعث کاهش این نسبت می شوند (Morison and Videng, 1995). نتایج حاصل از بررسی شاخص های رشدی در ژنوتیپ های مطالعه شده نشان داد که با افزایش مدت زمان اعمال تنفس شوری، قطر و ارتفاع شاخه اصلی و تعداد برگ های تولید شده، کاهش یافت. در مجموع، بیشترین میزان کاهش در قطر و ارتفاع شاخه اصلی و تعداد برگ تولیدی، در رقم سهند و در ۹۰ روز پس از اعمال تنفس شوری مشاهده شد. بعد از این رقم، ژنوتیپ های ۱۳-۴۰ و ۱-۱۶ و رقم های مامایی و تونو بیشترین کاهش در آهنگ رشدی را نشان دادند. بررسی میزان آسیب-های ظاهری در ژنوتیپ های مورد مطالعه نشان داد که در ۳۰ روز پس از اعمال تیمار کلرید سدیم (پایان ماه اول)، تنها در رقم سهند و پایه GF₆₇₇ برگ هایی با نکروزه شدگی ۵۰ تا ۱۰۰ درصد و ریزش برگ مشاهده شد و در رقم های تونو، شکوفه، مامایی، A₂₀₀ و ژنوتیپ های ۱۳-۴۰ و ۱-۱۶ در پایان این ماه تنها سوختگی هایی در حاشیه برگ ها (برگ هایی با نکروزه شدگی کمتر از ۵۰ درصد) مشاهده شد و در رقم های شاهروند، نان پاریل و ژنوتیپ ۱-۲۵ در پایان این ماه هیچ گونه نکروزه شدگی مشاهده نشد و برگ ها کاملا سبز بودند (جدول ۷). با افزایش مدت زمان اعمال تنفس شوری (پایان ماه دوم)، میزان نکروزه شدن و ریزش برگ در برخی از ژنوتیپ ها به طور معنی داری افزایش و درصد برگ های سبز گیاهان به طور معنی داری کاهش یافت. در پایان ماه دوم، بیشترین درصد

تحقیق نشان داد که نوع رقم پیوندی نیز، در افزایش تحمل شوری بسیار موثر است، بطوريکه در این تحقیق، رقم شاهروند ۱۲ در غلظت ۳/۶ گرم در لیتر کلرید سدیم (۷/۳ دسی زیمنس بر متر)، هیچ گونه علائم آسیب را نشان نداد و میزان کاهش در سرعت رشد آن نسبت به گیاهان شاهد معنی دار نبود.

اثر متقابل زمان و ژنوتیپ: نتایج نشان داد که میزان فلورسانس حداکثر و فلورسانس متغیر، در برگ های بالای و پایینی با افزایش مدت زمان اعمال تیمار شوری در تمامی ژنوتیپ های مورد مطالعه، به طور معنی داری کاهش یافت. کمترین میزان فلورسانس متغیر و فلورسانس حداکثر، در پایان ماه سوم مشاهده شد. بر طبق نتایج به دست آمده، بین ژنوتیپ های مطالعه شده، در ماه های اول، دوم و سوم از نظر میزان فلورسانس حداکثر و فلورسانس متغیر، اختلاف معنی داری وجود داشت. کمترین میزان فلورسانس حداکثر و فلورسانس متغیر، در ماه سوم به ترتیب در ژنوتیپ های ۱-۱۶، رقم سهند، پایه GF₆₇₇ مشاهده شد.

بررسی نسبت فلورسانس متغیر به حداکثر، در برگ های بالای و پایینی نشان داد که نسبت آن در ماه سوم در تمامی ژنوتیپ های بررسی شده، کمتر از ماه های اول و دوم بود، بطوريکه میزان کاهش آن در برگ های بالای در ژنوتیپ ۱-۱۶، رقم های مامایی، سهند و پایه GF₆₇₇ در ماه سوم نسبت به ۱، ماه اول معنی دار بود، در حالیکه در رقم های تونو، نان پاریل، شکوفه، شاهروند A₂₀₀ و ژنوتیپ های ۱-۲۵، ۱۳-۴۰، میزان کاهش آن معنی دار نبود (جدول ۶).

کاهش نسبت فلورسانس متغیر به حداکثر، در برگ های پایینی در رقم های سهند، تونو، مامایی، A₂₀₀ و ژنوتیپ های ۱-۱۶ و پایه GF₆₇₇ در ماه سوم نسبت به ماه اول معنی دار بود در حالی که در رقم های شاهروند ۱۲، نان پاریل، شکوفه و ژنوتیپ ۱-۲۵، میزان کاهش معنی دار نبود. نتایج به دست آمده با با نتایج رنجبر و همکاران (۲۰۰۶) و کداد و همکاران (۲۰۱۰)، مطابقت داشت. این پژوهشگران نیز، گزارش کرده بودند که میزان فلورسانس متغیر و نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداکثر، در تمامی ارقام مورد مطالعه به طور معنی داری کاهش یافت، ولی میزان کاهش آنها،

جدول ۶- اثر متقابل رقم و زمان بر میزان فلورسانس حداقل، حداکثر، متغیر و متغیر به حداکثر در برگ‌های بالای و پایینی

ژنوتیپ	در برگ‌های پایینی	در برگ‌های بالای	نسبت (Fv/Fm) در برگ	نسبت (Fv/Fm) در برگ‌های بالای	در برگ (Fm)	در (Fo) برگ‌های بالای	زمان
۱-۲۵	۰/۸۰۴ ^{a-c}	۷۳۴/۷۳ ^{b-e}	۱۴۳/۸۶ ^{h-l}	۰/۸۰۳ ^{ab}	۷۳۹/۴۰ ^{d-h}	۱۴۵/۸۷ ^{j-n}	ماه اول
۱-۲۵	۰/۸۱۳ ^{ab}	۷۰۷/۴۵ ^{c-g}	۱۳۲/۰۰ st	۰/۸۰۵ ^a	۷۳۰/۸۰ ^{d-h}	۱۴۲/۱۳ ⁿ	ماه دوم
۱-۲۵	۰/۸۰۹ ^{ab}	۶۸۶/۱۳ ^{f-k}	۱۳۰/۲ ^t	۸۰۲ ^{ab}	۷۲۵/۷۲ ^{f-h}	۱۴۲/۴۷ ⁿ	ماه سوم
مامایی	۰/۷۹۲ ^{a-d}	۷۴۴/۱۳ ^{bc}	۱۵۴/۴۷ ^{cd}	۰/۷۹۷ ^{ab}	۷۵۱/۰۷ ^{d-g}	۱۵۲/۶۷ ^{e-h}	ماه اول
مامایی	۰/۷۶۸ ^{c-e}	۷۲۳/۰۰ ^{b-f}	۱۵۸/۰۰ ^{bc}	۰/۷۹۰ ^{a-c}	۷۳۴/۰۰ ^{e-h}	۱۵۲/۸۰ ^{e-h}	ماه دوم
مامایی	۰/۷۴۸ ^{ef}	۶۳۴/۰۳ ^{l-n}	۱۵۰/۸۰ ^{de}	۰/۷۹۷ ^{bc}	۶۵۷/۵۳ ^{jk}	۱۴۷/۰۰ ^{i-m}	ماه سوم
۱۳-۴۰	۰/۷۹۸ ^{a-c}	۶۸۶/۲۰ ^{f-k}	۱۳۸/۲ ^{n-r}	۰/۸۰۰ ^{ab}	۷۶۹/۵۷ ^{b-e}	۱۵۳/۴۷ ^{e-g}	ماه اول
۱۳-۴۰	۰/۸۰۰ ^{a-c}	۶۸۱/۶۷ ^{g-k}	۱۳۵/۷۳ ^{p-s}	۰/۸۰۳ ^{ab}	۷۸۰/۲۷ ^{b-d}	۱۵۲/۰۷ ^{e-h}	ماه دوم
۱۳-۴۰	۰/۷۶۳ ^{de}	۶۱۷/۸۰ ⁿ	۱۳۸/۶۰ ^{n-q}	۰/۷۸۸ ^{a-c}	۷۲۳/۵۷ ^{f-h}	۱۵۰/۵۷ ^{f-j}	ماه سوم
۱-۱۶	۰/۷۸۸ ^{a-d}	۷۰۱/۱۵ ^{d-i}	۱۴۸/۰۷ ^{e-g}	۰/۷۹۴ ^{a-c}	۷۵۶/۰۷ ^{c-g}	۱۵۴/۸۷ ^{c-e}	ماه اول
۱-۱۶	۰/۷۸۶ ^{a-d}	۶۴۷/۴۷ ^{k-n}	۱۳۷/۱۳ ^{o-r}	۰/۷۹۰ ^{a-c}	۶۹۹/۰۶ ^{hi}	۱۴۶/۵۳ ^{j-n}	ماه دوم
۱-۱۶	۰/۷۷۳ ^{fg}	۵۵۱/۳۳ ^o	۱۳۶/۹۳ ^{o-r}	۰/۷۹۴ ^{de}	۶۰۹/۰۰ ^l	۱۴۵/۱۳ ^{k-n}	ماه سوم
شاہزاده	۰/۷۸۵ ^{a-d}	۷۵۳/۲۶ ^{ab}	۱۶۱/۱۷ ^{ab}	۰/۷۸۸ ^{a-c}	۷۶۵/۱۲ ^{c-g}	۱۶۱/۰۵ ^a	ماه اول
شاہزاده	۰/۷۸۹ ^{a-d}	۷۱۰/۳۳ ^{c-g}	۱۴۹/۲ ^{ef}	۰/۷۹۱ ^{a-c}	۷۲۶/۲۷ ^{f-h}	۱۴۸/۰۰ ^{h-l}	ماه دوم
شاہزاده	۰/۷۹۱ ^{a-d}	۷۰۹/۹۳ ^{c-g}	۷۰۹/۹۳ ^{ab}	۰/۷۹۵ ^{ab}	۷۲۳/۵۳ ^{gh}	۱۴۹/۸۰ ^{g-k}	ماه سوم
A ₂₀₀	۰/۷۹۶ ^{a-c}	۷۰۳/۰ ^{d-h}	۱۴۲/۵۲ ^{j-n}	۰/۷۹۹ ^{ab}	۷۵۲/۹۳ ^{d-g}	۱۵۰/۹۳ ^{e-i}	ماه اول
A ₂₀₀	۰/۷۹۶ ^{a-c}	۶۸۷/۸۰ ^{f-j}	۱۳۹/۲۷ ^{m-p}	۰/۷۹۹ ^{ab}	۷۴۰/۰ ^{d-h}	۱۴۸/۴۷ ^{h-l}	ماه دوم
A ₂₀₀	۰/۷۸۳ ^{b-e}	۶۶۲/۹۳ ^{i-m}	۱۴۱/۳۳ ^{k-n}	۰/۷۹۵ ^{ab}	۷۲۴/۴۷ ^{f-h}	۱۴۸/۸۷ ^{h-l}	ماه سوم
نان پاریل	۰/۸۱۲ ^{ab}	۷۵۷/۲۶ ^{ab}	۱۴۲/۲۷ ^{j-n}	۰/۸۱۲ ^{ab}	۷۶۹/۲۷ ^{b-f}	۱۴۳/۵۳ ^{mn}	ماه اول
نان پاریل	۰/۸۱۱ ^{ab}	۷۴۹/۹۳ ^{ab}	۱۴۱/۰۰ ^{k-n}	۰/۸۱۲ ^a	۷۶۰/۰۷ ^{c-g}	۱۴۲/۲۷ ⁿ	ماه دوم
نان پاریل	۰/۷۹۲ ^{a-c}	۶۹۷/۶۰ ^{e-i}	۱۴۲/۰۰ ^{j-n}	۰/۸۰۲ ^{ab}	۷۳۶/۹۳ ^{d-h}	۱۴۴/۲۷ ^{l-n}	ماه سوم
شکوفه	۰/۸۱۵ ^a	۷۸۷/۰ ^a	۱۴۴/۸۷ ^{g-k}	۰/۸۲۰ ^a	۸۳۱/۰۷ ^a	۱۴۹/۴۷ ^{g-k}	ماه اول
شکوفه	۰/۸۱۳ ^{ab}	۷۸۷/۶۶ ^a	۱۴۶/۸۰ ^{e-i}	۰/۸۱۷ ^a	۸۳۹/۰۷ ^a	۱۵۲/۴۷ ^{e-h}	ماه دوم
شکوفه	۰/۸۰۰ ^{a-c}	۷۳۹/۰ ^{b-d}	۱۴۶/۲۷ ^{f-j}	۰/۸۱۰ ^a	۸۰۶/۰۷ ^{e-h}	۱۵۲/۰۷ ^{e-h}	ماه سوم
سهند	۰/۷۷۹ ^{b-e}	۶۰۱/۶۰ ^{j-n}	۱۳۹/۶۷ ^{l-o}	۰/۷۹۵ ^{ab}	۷۴۰/۰ ^{d-h}	۱۵۰/۰ ^{f-j}	ماه اول
سهند	۰/۷۵۰ ^{ef}	۶۲۶/۰۷ ^{mn}	۱۴۳/۲۶ ^{i-m}	۰/۷۶۰ ^{cd}	۶۸۳/۳۳ ^{ij}	۱۵۴/۲ ^{d-f}	ماه دوم
سهند	۰/۷۰۵ ^g	۵۶۲/۰۰ ^o	۱۴۲/۴ ^{j-n}	۰/۷۲۰ ^e	۶۲۲/۸۰ ^{kl}	۱۵۳/۴۷ ^{e-g}	ماه سوم
پایه Gf ₆₇₇	۰/۷۸۵ ^{a-d}	۷۰۲/۲۳ ^{ab}	۱۰۹/۸۷ ^{ab}	۰/۷۹۵ ^{ab}	۷۷۰/۰ ^{b-d}	۱۰۷/۰ ^{b-d}	ماه اول
پایه Gf ₆₇₇	۰/۷۶۰ ^{de}	۷۰۳/۰ ^{d-h}	۱۶۲/۹۲ ^a	۰/۷۷۷ ^{bc}	۷۲۸/۰ ^{e-h}	۱۰۹/۲ ^b	ماه دوم
پایه Gf ₆₇₇	۰/۶۹۷ ^g	۶۲۱/۰۰ ⁿ	۱۰۹/۸۷ ^{ab}	۰/۷۱۹ ^e	۶۴۶/۲ ^{j-l}	۱۰۸/۳۳ ^{bc}	ماه سوم
تونو	۰/۸۰۰ ^{a-c}	۶۹۱/۲۷ ^{f-i}	۱۳۶/۵۳ ^{p-r}	۰/۸۰۶ ^{ab}	۷۹۳/۰ ^{bc}	۱۵۲/۰ ^{e-h}	ماه اول
تونو	۰/۷۸۹ ^g	۶۶۵/۲۷ ^{h-l}	۱۳۴/۶۰ ^{q-s}	۰/۸۰۵ ^a	۷۸۰/۰ ^{b-d}	۱۵۰/۴ ^{f-j}	ماه دوم
تونو	۰/۷۷۳ ^{c-e}	۶۲۹/۳۳ ^{l-n}	۱۳۴/۰۰ ^{r-t}	۰/۷۹۶ ^{ab}	۷۴۸/۴۰ ^{d-g}	۱۴۸/۹۳ ^{h-l}	ماه سوم

میانگین‌های هر صفت که دارای حروف متفاوت هستند بر اساس آزمون دانکن در سطح احتمال ۱٪ اختلاف معنی‌داری با یکدیگر دارند.

جدول ۷- اثر متقابل رقم و زمان بر خصوصیات مورفولوژیکی بعد از اعمال تنش شوری

زنوتیپ	ریزش	میزان برگ های با نکروزه	میزان برگ های سبز	برگ های کلروفیل برگ	شاخص ارتفاع	افزایش ارتفاع	افزایش قطر	زمان
برگ	درصد	درصد	درصد	(%)	هاي بالايه	پيوندك	پيوندك	(میلیمتر) (سانتیمتر)
ماه اول	۱۰۰	۵۰	۵۱	۱۰۰	با تکروزه	با تکروزه	با تکروزه	۱/۳۵ ^{c-g}
ماه دوم	۱۰۰	۹۷	۹۸	۹۷/۳۸	۳۹/۰۴	۱۰/۳۳	۴/۰۹ ^{ef}	۰/۹۱ ^{e-j}
ماه سوم	۱۰۰	۹۴	۹۶	۹۷/۷۷	۳۶/۸۱	۱۱/۴۷	۲/۶۴ ^f	۰/۷۱ ^{g-j}
ماه اول	۱۰۰	۹۸	۹۹	۹۸/۰۰	۳۴/۲۶	۴۲/۰۳	۱۵/۳۶ ^{cd}	۱/۲۱ ^{d-h}
ماه دوم	۱۰۰	۹۲	۹۳	۹۲/۱۲	۳۶/۱۶	۲۱/۴۷	۴/۰۱ ^{ef}	۰/۶۴ ^{h-j}
ماه سوم	۱۰۰	۸۴	۸۵	۸۴/۷۵	۳۵/۶۸	۱۳/۹۳	۲/۹۸ ^f	۰/۵۱ ^{ij}
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۱۳	۳۲/۴۲	۳۱/۹۳	۱۷/۱۵ ^{b-d}	۱/۴۶ ^{b-e}
ماه دوم	۱۰۰	۹۵	۹۵	۹۵/۰۱	۳۵/۸۴	۱۲/۲۰	۲/۸۷ ^f	۰/۶۱ ^{h-j}
ماه سوم	۱۰۰	۸۳	۸۳	۸۳/۷۵	۳۵/۵۹	۹/۰۰	۲/۳۲ ^f	۰/۲۸ ^j
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۰۷	۳۰/۱۳	۵۴/۵۷	۲۲/۵۳ ^a	۱/۵۴ ^{b-e}
ماه دوم	۱۰۰	۹۶	۹۶	۹۶/۱۶	۳۴/۷۱	۲۱/۰۰	۲/۱۱ ^f	۰/۶۵ ^{h-j}
ماه سوم	۱۰۰	۸۴	۸۴	۸۴/۲۰	۳۴/۶۰	۱۴/۴۰	۱/۶۵ ^f	۰/۳۱ ^j
ماه اول	۱۰۰	۹۰	۹۰	۹۰/۰۰	۳۵/۵۳	۴۱/۵۳	۲۴/۹۴ ^a	۰/۹۲ ^{e-j}
ماه دوم	۱۰۰	۸۷	۸۷	۸۷/۷۴	۳۷/۷۴	۱۹/۰۳	۷/۹۷ ^{ef}	۰/۷۸ ^{g-j}
ماه سوم	۱۰۰	۷۱	۷۱	۷۱/۷۹	۳۸/۴۰	۱۹/۱۲	۶/۱۱ ^{ef}	۰/۸۶ ^{g-j}
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۰۷	۳۸/۲۳	۴۴/۱۳	۱۹/۷۶ ^{a-c}	۲/۰۲ ^{ab}
ماه دوم	۱۰۰	۸۲	۸۲	۸۲/۲۰	۴۶/۹۲	۲۳/۶۰	۱۰/۹۶ ^{de}	۰/۸۷ ^{e-j}
ماه سوم	۱۰۰	۷۱	۷۱	۷۱/۶۲	۴۶/۶۲	۱۸/۰۶	۵/۳۴ ^{ef}	۰/۷۰ ^{g-j}
ماه اول	۱۰۰	۹۰	۹۰	۹۰/۰۰	۳۴/۳۷	۲۲/۸۷	۲۲/۹۰ ^{ab}	۱/۷۷ ^{a-d}
ماه دوم	۱۰۰	۸۰	۸۰	۸۰/۰۷	۳۸/۳۳	۹/۶۷	۴/۴۳ ^{ef}	۱/۰۵ ^{b-e}
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۱۳	۳۸/۱۳	۶/۶۷ ^{gh}	۳/۳۳ ^f	۰/۶۷ ^{g-j}
ماه اول	۱۰۰	۹۶	۹۶	۹۶/۸۶	۴۴/۶۷	۴۴/۵۷	۱۹/۷۴ ^{a-c}	۱/۴۵ ^{b-f}
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۲۲	۴۹/۰۹	۱۴/۱۳	۵/۶۳ ^{ef}	۱/۰۷ ^{e-i}
ماه سوم	۱۰۰	۷۹	۷۹	۷۹/۲۶	۴۸/۹۴	۱۳/۳۳	۳/۵۱ ^f	۰/۷۹ ^{f-j}
ماه اول	۱۰۰	۹۳	۹۳	۹۳/۳۸	۳۶/۶۱	۴۴/۳۸	۱۷/۳۸ ^{b-d}	۲/۳۸ ^a
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۲۷	۴۲/۱۹	۱۳/۰۲	۳/۰۷ ^f	۰/۰۳ ^{h-j}
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۰۲	۴۰/۴۴	۶/۸۷	۱/۴۵ ^f	۰/۳۹ ^{ij}
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۷	۹۷	۹۷/۵۳	۴۴/۶۶	۴۴/۶۷	۱۹/۷۴ ^{a-c}	۱/۸۹ ^{a-c}
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۶/۰۴	۴۵/۳۲	۴/۳۳ ^{ef}	۰/۶۶ ^{h-j}
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۶۲	۴۶/۲۶	۴۶/۲۶	۳/۰۷ ^{f-h}	۰/۵۸ ^{h-j}
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۷	۹۷	۹۷/۵۳	۴۴/۶۶	۴۴/۶۷	۱۹/۷۴ ^{a-c}	۱/۸۹ ^{a-c}
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۶/۰۴	۴۶/۰۴	۴/۳۳ ^{ef}	۰/۶۶ ^{h-j}
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۶۲	۴۶/۲۶	۴۶/۲۶	۳/۰۷ ^{f-h}	۰/۵۸ ^{h-j}
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۷	۹۷	۹۷/۵۳	۴۴/۶۶	۴۴/۶۷	۱۹/۷۴ ^{a-c}	۱/۸۹ ^{a-c}
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۶/۰۴	۴۶/۰۴	۴/۳۳ ^{ef}	۰/۶۶ ^{h-j}
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۶۲	۴۶/۲۶	۴۶/۲۶	۳/۰۷ ^{f-h}	۰/۵۸ ^{h-j}
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴۴/۱۰	۵۰/۷۲	۴/۰۳ ^h	-
ماه اول	۱۰۰	۹۹	۹۹	۹۹/۹۹	۴۲/۷۱	۴۲/۷۱	۷/۰۳ ^{f-h}	-
ماه دوم	۱۰۰	۸۶	۸۶	۸۶/۷۸	۴۵/۳۲	۷۰/۴۱	۶/۳۳ ^{gh}	-
ماه سوم	۱۰۰	۷۰	۷۰	۷۰/۷۲	۴			

جدول ۸ اثر متقابل تیمار کلرید سدیم و زمان بر میزان فلورسانس حداقل، حداکثر، متغیر و متغیر به حداکثر در برگ‌های بالایی و پایینی در ارقام، ژنتیپ‌های بررسی شده و پایه GF₆₇₇

زمان	سطوح کلرید سدیم (گرم در لیتر)	فلورسانس	فلورسانس	فلورسانس متغیر	نسبت فلورسانس متغیر	فلورسانس	فلورسانس	فلورسانس
(Fv/Fm) پایینی	(Fm) پایینی	(Fo)	(Fv/Fm)	(Fm) بالای	(Fo) بالای	(Fm)	(Fo)	(Fm) متوسط
ماه اول	۰	۷۶۵/۰۳ ^a	۱۲۶/۴ ^{f-h}	۰/۸۲۱ ^a	۸۰۴/۶۱ ^a	۱۴۳/۷۲ ^{gh}	۷۶۰/۶۳ ^{ab}	۱۴۱/۷۶ ^h
ماه دوم	۰	۷۵۶/۷۹ ^{ab}	۱۳۴/۳ ^h	۰/۸۲۰ ^a	۷۹۰/۶۳ ^{ab}	۱۴۱/۷۶ ^h	۷۵۰/۷۰ ^{a-c}	۱۴۱/۷۶ ^h
ماه سوم	۰	۷۵۰/۲۱ ^{ab}	۱۳۴/۸ ^h	۰/۸۲۰ ^a	۷۸۹/۳۳ ^{ab}	۱۴۱/۳ ^h	۷۵۰/۷۰ ^{a-c}	۱۴۱/۳ ^h
ماه اول	۱/۲	۷۴۴/۴ ^{a-c}	۱۴۰/۸ ^f	۰/۸۱۲ ^{ab}	۷۸۳/۶ ^{ab}	۱۴۶/۸ ^{f-h}	۷۴۰/۶ ^{a-c}	۱۴۶/۸ ^{f-h}
ماه دوم	۱/۲	۷۳۶/۸ ^{a-c}	۱۳۶/۰ ^{gh}	۰/۸۱۳ ^{ab}	۷۷۲/۳ ^{a-c}	۱۴۴/۲ ^{gh}	۷۳۶/۷ ^{a-c}	۱۴۴/۲ ^{gh}
ماه سوم	۱/۲	۷۲۶/۸ ^{bc}	۱۳۶/۵ ^{f-h}	۰/۸۱۳ ^{ab}	۷۶۹/۶ ^{a-c}	۱۴۳/۸ ^{gh}	۷۲۶/۷ ^{a-c}	۱۴۳/۸ ^{gh}
ماه اول	۲/۴	۷۳۰/۰۵ ^{a-c}	۱۴۶/۰ ^c	۰/۸۰۱ ^{a-c}	۷۶۷/۱ ^{a-d}	۱۰۲/۱ ^{d-f}	۷۶۰/۱ ^{a-c}	۱۰۲/۱ ^{d-f}
ماه دوم	۲/۴	۷۲۴/۲ ^{bc}	۱۴۱/۰ ^f	۰/۸۰۳ ^{a-c}	۷۵۶/۳ ^{b-d}	۱۴۸/۵ ^{e-g}	۷۲۴/۲ ^{bc}	۱۴۸/۵ ^{e-g}
ماه سوم	۲/۴	۶۸۴/۰ ^d	۱۴۰/۳ ^{ef}	۰/۷۹۸ ^{a-c}	۷۳۵/۳ ^{cd}	۱۴۸/۰ ^{e-g}	۶۸۴/۰ ^d	۱۴۸/۰ ^{e-g}
ماه اول	۳/۶	۷۰۶/۴ ^{cd}	۱۵۱/۲ ^{bc}	۰/۷۹۲ ^{b-d}	۷۵۱/۱ ^{b-d}	۱۰۵/۰ ^{b-d}	۷۰۶/۴ ^{cd}	۱۰۵/۰ ^{b-d}
ماه دوم	۳/۶	۶۸۲/۶ ^d	۱۵۰/۲ ^{cd}	۰/۷۸۸ ^{b-d}	۷۲۸/۸ ^d	۱۰۴/۴ ^{cd}	۶۸۲/۶ ^d	۱۰۴/۴ ^{cd}
ماه سوم	۳/۶	۵۹۷/۳ ^e	۱۴۷/۴ ^{a-de}	۰/۷۶۶ ^{de}	۶۶۸/۷ ^e	۱۰۳/۲ ^{de}	۵۹۷/۳ ^e	۱۰۳/۲ ^{de}
ماه اول	۴/۸	۶۷۲/۷ ^d	۱۵۷/۷ ^a	۰/۷۷۷ ^{c-e}	۷۲۸/۷ ^d	۱۶۱/۸ ^a	۶۷۲/۷ ^d	۱۶۱/۸ ^a
ماه دوم	۴/۸	۵۹۵/۰ ^e	۱۵۶/۰ ^a	۰/۷۵۵ ^e	۶۷۴/۵ ^{ab}	۱۶۰/۷ ^{ab}	۵۹۵/۰ ^e	۱۶۰/۷ ^{ab}
ماه سوم	۴/۸	۴۷۳/۸ ^f	۱۵۴/۴ ^{ab}	۰/۶۸۴ ^f	۵۵۵/۵ ^f	۱۵۹/۳ ^{a-c}	۴۷۳/۸ ^f	۱۵۹/۳ ^{a-c}

میانگینهای هر صفت که دارای حروف متفاوت هستند بر اساس آزمون دانکن در سطح احتمال ۰/۱ اختلاف معنی‌داری با یکدیگر دارند.

تنش شوری، نشانه‌های سوختگی در حاشیه برگ بادام‌های باعث به تدریج ظاهر و با حالت پیش رونده در طول زمان، باعث پژمردگی و در نهایت ریزش کامل آنها می‌شود.

اثر متقابل تیمارشوری و زمان: بر اساس نتایج به دست آمده، میزان فلورسانس حداقل، در برگ‌های بالایی و پایینی با افزایش غلظت کلرید سدیم، بطور معنی داری افزایش یافت. بیشترین فلورسانس حداقل، در هر سه ماه (ماه‌های اول، دوم و سوم) در گیاهانی که با کلرید سدیم $4/8$ گرم در لیتر تیمار شده بودند، مشاهده شد (جدول ۸). میزان فلورسانس حداکثر و فلورسانس متغیر، در برگ‌های بالایی و پایینی، تحت تاثیر اثر متقابل تیمار کلرید سدیم و زمان قرار گرفت. با افزایش غلظت و مدت زمان اعمال تیمار کلرید سدیم، فلورسانس حداکثر و فلورسانس متغیر، در برگ‌های پایینی و بالایی کاهش یافت. این نتایج حاکی از آن است که فلورسانس حداکثر و فلورسانس متغیر، در برگ‌های پایینی به مقدار بیشتری، از برگ

ریزش برگ و برگ‌هایی با نکروزه شدن ۵۰ تا ۱۰۰ درصد در پایه GF₆₇₇ و رقم سهند مشاهده شد. در پایان ماه دوم، همچنان در رقمهای شاهروд ۱۲، شکوفه، A₂₀₀، نان پاریل و ژنوتیپ ۱-۲۵ در پایان ماه سوم، در تمامی ژنوتیپ‌های بررسی شده به غیر از رقم شاهرود ۱۲، ریزش برگ مشاهده شد. بیشترین درصد ریزش برگ در پایان ماه سوم به ترتیب در پایه GF₆₇₇ ۴۵/۰۵ (درصد)، رقم سهند (۱۵/۸۷ درصد) مشاهده شد (جدول ۷). در مجموع، نتایج حاصل از این تحقیق حاکی از آن است که مدت زمان اعمال تنیش شوری در کاهش آهنگ رشدی گیاه و بروز علائم آسیب به گیاه تعیین کننده است و اعمال تنیش شوری به مدت سه ماه در شرایط گلخانه به منظور شناسایی ژنوتیپ‌های متحمل از حساس کاملاً کافی و جامع می‌باشد. نتایج به دست آمده از این تحقیق با نتایج راحمی و همکاران (۲۰۰۳)، مطابقت داشت. گزارش شده است که در طبقه اعمال

جدول ۹- اثر متقابل تیمار کلرید سدیم و زمان بر خصوصیات مورفولوژیکی در ارقام، ژنوتیپ‌های بررسی شده و پایه ۶۷۷

سطوح کلرید سدیم (گرم در لیتر)	زمان پیوندک (میلیمتر)	افزايش قطر پیوندک	افزايش ارتفاع ارتفاع	افزايش شاخص کلروفیل برگ	افزايش افراد تعداد	افزايش برگ برگ های بالایی	افزايش سبز سبز	افزايش میزان برگ‌های با نکروزه شدگی	افزايش میزان برگ‌های با نکروزه	افزايش ریزش درصد (%)
۰	۱/۸۷ ^a	۲۵/۷۱ ^a	۳۷/۰۶ ^a	۳۷/۶۵ ^{de}	۱۰۰/۰۰ ^a	۵۰	۱۰۰ تا ۱۰۰	با نکروزه شدگی	با نکروزه شدگی	۰/۰۰ ^c
۰	۰/۹۱ ^{a-e}	۵/۰ ^c	۸/۸۰ ^c	۴۳/۱۰ ^a	۱۰۰/۰۰ ^a	۵۰	۱۰۰ تا ۵۱	با نکروزه شدگی	با نکروزه	۰/۰۰ ^c
۰	۰/۸۵ ^{c-e}	۴/۹۲ ^c	۶/۴۸ ^c	۴۲/۹۵ ^a	۱۰۰/۰۰ ^a	۵۰	۱۰۰ تا ۱۰۰	با نکروزه شدگی	با نکروزه شدگی	۰/۰۰ ^c
۱/۲	۱/۷۵ ^a	۲۲/۷۰ ^a	۱۸/۱۲ ^{bc}	۳۶/۶۴ ^e	۱۰۰/۰۰ ^a	۵۰	۱۰۰ تا ۱۰۰	با نکروزه شدگی	با نکروزه شدگی	۰/۰۰ ^c
۱/۲	۰/۹۲ ^{b-e}	۵/۰۴۹ ^c	۱۲/۲۱ ^{bc}	۴۲/۰۸ ^{ab}	۱۰۰/۰۰ ^a	۵۰	۱۰۰ تا ۱۰۰	با نکروزه شدگی	با نکروزه شدگی	۰/۰۰ ^c
۱/۲	۰/۰۷۳ ^{de}	۴/۹۰ ^c	۸/۰۷ ^c	۴۲/۳۰ ^{ab}	۱۰۰/۰۰ ^a	۵۰	۱۰۰ تا ۱۰۰	با نکروزه شدگی	با نکروزه شدگی	۰/۰۰ ^c
۲/۴	۱/۵۱ ^{a-c}	۲۰/۹۲ ^{ab}	۲۷/۰۳ ^{ab}	۳۶/۸۵ ^e	۱۰۰/۰۰ ^a	۵۰	۱۰۰ تا ۱۰۰	با نکروزه شدگی	با نکروزه شدگی	۰/۰۰ ^c
۲/۴	۰/۰۷۵ ^{de}	۵/۰۷۵ ^c	۷/۱۰ ^c	۴۱/۶۳ ^{a-d}	۹۹/۱۵ ^{ab}	۵۰	۰/۰۰ ^c	با نکروزه شدگی	با نکروزه شدگی	۰/۰۰ ^c
۲/۴	۰/۰۶۱ ^{de}	۳/۷۹ ^c	۴/۶۱ ^c	۴۱/۲۹ ^{b-e}	۹۸/۴۴ ^{ab}	۵۰	۱/۵۶ ^d	با نکروزه شدگی	با نکروزه شدگی	۰/۰۰ ^c
۳/۶	۱/۴۱ ^{a-c}	۱۷/۱۵ ^b	۱۸/۵۸ ^{bc}	۳۶/۵۲ ^e	۹۷/۵۲ ^{ab}	۵۰	۰/۱۳ ^c	با نکروزه شدگی	با نکروزه شدگی	۰/۰۰ ^c
۳/۶	۰/۰۶۵ ^{de}	۲/۸۳ ^c	۶/۹۱ ^c	۴۰/۴۱ ^{a-d}	۸۹/۲۷ ^c	۵۰	۱/۷۲ ^c	با نکروزه شدگی	با نکروزه شدگی	۲/۴۱ ^c
۳/۶	۰/۰۴۶ ^{de}	۲/۶۰ ^c	۴/۸۰ ^c	۳۹/۱۲ ^{b-e}	۷۸/۷۸ ^d	۵۰	۵/۷۱ ^b	با نکروزه شدگی	با نکروزه شدگی	۵/۷۷ ^b
۴/۸	۱/۱۲ ^{b-d}	۱۶/۷۹ ^b	۱۷/۹۸ ^{bc}	۳۵/۹۲ ^e	۹۲/۴۳ ^{bc}	۵۰	۰/۶۵ ^c	با نکروزه شدگی	با نکروزه شدگی	۰/۶۵ ^c
۴/۸	۰/۰۷۸ ^{c-e}	۲/۷۰ ^c	۶/۴۴ ^c	۳۸/۴۱ ^{c-e}	۷۱/۶۶ ^e	۵۰	۱/۴۹ ^b	با نکروزه شدگی	با نکروزه شدگی	۷/۸۷ ^b
۴/۸	۰/۰۳۷ ^e	۱/۸۶ ^c	۵/۰۵ ^c	۳۶/۸۵ ^e	۴۹/۹۱ ^f	۵۰	۱۲/۹۹ ^a	با نکروزه شدگی	با نکروزه شدگی	۲۱/۰۸ ^a

میانگین‌های هر صفت که دارای حروف متفاوت هستند بر اساس آزمون دانکن در سطح احتمال ۱٪ اختلاف معنی داری با یکدیگر دارند.

مدت زمان اعمال تنش شوری کاهش یافت. این نتایج نشان می‌دهد که غلطت‌های بالاتر کلرید سدیم تاثیر بیشتری در کاهش تعداد برگ‌های تولیدی و یا ریزش آنها دارد. در گیاهان شاهد و آنهایی که با کلرید سدیم ۱/۲ گرم در لیتر تیمار شده بودند، در ماه‌های اول تا سوم، تمام برگ‌های گیاهان سبز بودند و هیچ گونه اثری از نکروزه شدگی مشاهده نشد و در تیمار ۲/۴ گرم در لیتر، تنها در ماه سوم به میزان ۰/۸۵ درصد، سوختگی در حاشیه برگ‌ها (نکروزه شدن کمتر از ۵۰ درصد) مشاهده شد. با اعمال تیمارهای ۳/۶ و ۴/۸ گرم در لیتر کلرید سدیم و افزایش مدت زمان اعمال آنها، درصد برگ‌های سبز در گیاهان کاهش و درصد برگ‌های نکروزه و ریزش برگ افزایش یافت. در گیاهانی که با کلرید سدیم ۴/۸ گرم در لیتر تیمار شده بودند، در پایان ماه سوم درصد برگ‌های سبز، برگ‌هایی با نکروزه شدن کمتر از ۵۰ درصد، برگ‌های با نکروزه شدن ۵۱ تا ۱۰۰ درصد و ریزش برگ‌ها به ترتیب ۴۹/۹۱، ۴۹/۹۱، ۱۶/۰۱ و ۱۲/۹۹ و ۱۲/۹۹ درصد (درصد) بود. این نتایج حاکی از آن است که شوری به میزان ۱/۲ و ۲/۴ گرم

های بالایی کاهش می‌یابد (جدول ۸). بررسی نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداقل، در برگ‌های بالایی و پایینی نشان داد که میزان آن در برگ‌های بالایی در ماه سوم و در برگ‌های پایینی در ماه دوم و سوم به طور معنی داری نسبت به ماه اول در تیمارهای ۳/۶ و ۴/۸ گرم در لیتر، کاهش یافته است. به طور کلی، کمترین نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداقل، در برگ‌های بالایی و پایینی به ترتیب به میزان ۰/۶۸ و ۰/۶۴ در ماه سوم و در گیاهانی که با کلرید سدیم ۴/۸ گرم در لیتر تیمار شده بودند، مشاهده شد (جدول ۸). برهمکنش تیمار شوری و مدت زمان اعمال تنش شوری بر شاخص‌های رشدی گیاهان نشان داد که با افزایش غلطت شوری و مدت زمان اعمال آن، آهنگ رشدی گیاهان به طور معنی داری کاهش می‌یابد. کمترین میزان افزایش در قطر و ارتفاع شاخه اصلی و تعداد برگ تولیدی در مجموع در ۹۰ روز پس از اعمال تنش شوری و در گیاهانی که با کلرید سدیم ۴/۸ گرم در لیتر تیمار شده بودند مشاهده شد. میزان تراکم برگ در تیمارهای ۳/۶ و ۴/۸ گرم در لیتر با افزایش

وارد نشده است و لذا پایین‌تر بودن این نسبت، حاکی از وجود تنش است (Maxwell and Johnson, 2000).

نتیجه‌گیری:

تنش ناشی از کلرید سدیم روی گیاهان، از طریق افزایش میزان فلورسانس حداقل و کاهش میزان فلورسانس حداکثر، باعث کاهش فلورسانس متغیر، در گیاهان شد، به طوری که نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداکثر را از $0/83$ در گیاهان شاهد به $0/72$ در برگ‌های بالایی و $0/70$ در برگ‌های پایینی در پایه GF₆₇₇ و رقم سهند، کاهش داد. بر این اساس، کاهش یاد شده نشانه تنش مخرب در گیاهان مذکور است. علاوه بر شدت تنش، مدت زمان اعمال تنش نیز در بروز علائم آسیب، تعیین کننده است. اعمال تنش به مدت دو و سه ماه، متوجه به تایید تاثیر مخرب تنش مدام سه ماهه روی گیاهان شد، در حالی که گیاهان تنش دو ماهه را به طور موقیت آمیزی تحمل کردند. بهطور کلی، نتایج این تحقیق حاکی از آن است که هم پایه و هم رقم پیوندی بر درجه تحمل در برابر تنش شوری نقش دارند. در مجموع، شاهرود ۱۲، به عنوان مقاوم‌ترین رقم در برابر تنش شوری تشخیص داده شد. این رقم در غلاظت $3/6$ گرم در لیتر کلرید سدیم $7/3$ دسی زیمنس بر متر، هیچ گونه علائم آسیب را نشان نداد و میزان کاهش در سرعت رشد آن نسبت به گیاهان شاهد معنی دار نبود. همچنین، نتایج حاصل از همبستگی بین صفات تحت شرایط تنش شوری نشان داد که از تکنیک سنجش فلورسانس کلروفیل (شانحص Fv/Fm) می‌توان به عنوان یک روش سریع، حساس و غیر تخریبی به منظور بررسی میزان تنش وارد شده به گیاهان استفاده کرد.

ایمانی، ع. حسنی، د. و حسین آوا، س. (۱۳۸۸). برنامه راهبردی میوه‌های خشک. انتشارات مؤسسه تحقیقات اصلاح و تهییه نهال و بذر. ۱۳۱ صفحه.
بای بورדי، ا. (۱۳۹۲). ارزیابی تحمل ارقام دیرگل بادام به شوری. مجله تولید و فرآوری محصولات باگی و زراعی ۳: ۲۱۷-۲۲۵.

در لیتر هیچ گونه آسیبی به گیاهان وارد نکرد و تنها غلاظت‌های $3/6$ و $4/8$ گرم در لیتر، در کاهش معنی دار آهنگ رشدی گیاهان و ظهور علایم آسیب به گیاهان نقش داشتند. از طرفی دیگر، مدت زمان اعمال تنش شوری نیز، در بروز علائم آسیب به گیاه تعیین کننده بود و نتایج این تحقیق نشان داد که اعمال تنش شوری به مدت دو ماه در شرایط گلخانه به منظور شناسایی ژنوتیپ‌های متحمل از حساس ناکافی است، ولی اعمال تنش به مدت سه ماه، کافی و جامع می‌باشد.

فلورسانس حداکثر و فلورسانس متغیر در برگ‌های بالایی و پایینی در سطح ۱ درصد و با میزان افزایش قطر و ارتفاع شاخه اصلی و تعداد برگ تولیدی در سطح ۵ درصد همبستگی مثبت معنی داری نشان داد. همچنین نتایج نشان داد که نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداکثر در برگ‌های بالایی و پایینی با درصد برگ‌های نکروزه و ریزش یافته، فلورسانس حداقل در برگ‌های بالایی و پایینی همبستگی منفی معنی داری در سطح ۱ درصد داشت (جدول ۹). این نتایج حاکی از آن است که با اعمال تنش شوری روی گیاهان و افزایش غلاظت آن، گیاهان دچار تنش شده و نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداکثر در گیاهان کاهش می‌یابد که میزان کاهش در نسبت فلورسانس متغیر به فلورسانس حداکثر، با کاهش آهنگ رشدی گیاهان دارای همبستگی مثبت معنی دار و با افزایش بروز علائم آسیب در گیاهان دارای همبستگی منفی معنی داری است. این نتایج نشان می‌دهد که از تکنیک سنجش فلورسانس کلروفیل می‌توان به عنوان یک روش سریع، حساس و غیر تخریبی به منظور بررسی میزان تنش وارد شده به گیاهان استفاده کرد. در بسیاری از گونه‌های گیاهی زمانی که Fv/Fm در حد $0/83$ باشد، به این مفهوم است که تنشی بر گیاه

منابع:

- اورعی، م. طباطبایی، ج. فلاحتی، ا. و ایمانی، ع. (۱۳۸۸). اثرات تنش شوری و پایه بر رشد، شدت فتوستتر، غلاظت عناصر غذایی و سدیم درخت بادام. مجله علوم باگبانی ۲۳: ۱۴۰-۱۳۱.

- Morison, M. J. and Videng, H. D. (1995) Leaf greenness and photosynthetic rates in soybean. *Crop Science* 35: 1411-1414.
- Munns R. and Tester M. (2008) Mechanisms of salinity tolerance. *Annual Review of Plant Biology*. 59: 651-681.
- Noitsakis, B., Dimassi, k. and Therios, I. (1997) Effect of NaCl induced salinity on growth, chemical composition and water relation of two almond (*Prunus amygdalus* L) cultivars and the hybrid GF677 (*Prunus amygdalus*- *Prunus persica*). *Acta Horticulturae*. 449: 641-648.
- Ottman, Y. and Byrne, D. H. (1988) Screening rootstocks of *Prunus* for relative salt tolerance. *Horticulture Science* 23: 375-378.
- Papadakis, I. E., Veneti, G., Chatzissavvidis, C., Sptiopoulos, T.E., Dimassi, N. and Therios, I. (2007) Growth, mineral composition, leaf chlorophyll and water relationships of two cherry varieties under NaCl-induced salinity stress. *Soil Science and Plant Nutrition*: 252-258.
- Rahemi, M., Nagafian, Sh. and Tavallaie, V. (2008) Growth and chemical composition of hybrid GF₆₇₇ influenced by salinity levels of irrigation water. *Plant sciences* 7: 309-313.
- Rahmani, A., Daneshvar, H.A. and Sardabi, H. (2003) Effect of salinity on growth of two wild almond species and two genotypes of the cultivated almond species (*P. dulcis*). *Iranian Journal of Forest and Poplar Research* 11: 202-208.
- Ranjbarfordoei, A., Samson, R.S. and Vanamme, P. (2006) Chlorophyll fluorescence performance of sweet almond [*Prunus dulcis* (Miller) D. Webb] in response to salinity stress induced by NaCl. *Photosynthetica*. 44: 513-522, 2006
- Sayed, O.H. (2003) Chlorophyll flourescence as a tool in cereal research. *Photosynthetica*. 3: 321-330.
- Socias i Company, R., Gomez Aparisi, J. and Felipe, A. (1995) A genetically approach to iron chlorosis in deciduous fruit trees. In: Iron Nutrition in Soil and Plants (Ed. Abadia, J.) Pp. 167-174. Clauer Academic Publishers, Dordrecht, the Netherlands..
- Starck, Z., Niemyska, B. Bogdon, J. and Tawalbeh, R. N. A. (2000) Response of tomato plants to chilling stress in association with nutrient or phosphorus starvation. *Plant and Soil Science* 226: 99-106.
- Tattini, M., Montagni, G. Andreini, L., Remorini, D. and Massa, R. (2002) Growth, gas exchange and ionic relation of peach rootstock under root zone salinity stress. *Acta Horticulturae* 2: 592-550.
- Yuan, S., Liu, W. L. Zhang, N. H. Wang, M. B. Liang, H.G. and Lin, H. H. (2005) Effects of water stress on major photosystem II gene expression and protein metabolism in barley leaves. *Plant Physiology* 125: 464-473.
- Aliassgarzade, N., Barin, M. and Samadi, A. (2005) Effects of NaCl-induced and salt mixture salinity on leaf proline and growth of tomato in symbiosis with AM fungi. *Proceedings of the International Conference on Environmental Management in Hyderabad, India*.
- Baker, N. R. and Rosenqvist, E. (2004) Applications of chlorophyll fluorescence Can improve crop production strategies: an examination of future possibilities. *Journal experimental of botany* 55: 607-1621.
- Deall, J. R. and Toivonen, P. M. A. eds. (2003) Practical Applications of Chlorophyll Fluorescence In Plant Biology., Kluwer Academic Publishers. Boston, Dordrecht, London.
- El-Azab, E. M., El-Kobbia, A. M. and El-Khayat, H. M. (1998) Effects of three sodium salts on vegetative growth and mineral composition of stone fruit rootstock seedlings. *Alexandria Journal of Agriculture Research* 43:219-229.
- FAO. (2011) Food and Agricultural commodities production. <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>.
- Griffiths, H. and Parry, M. A. J. (2002) Plant responses to water stress. *Annual of Botany* 89: 801- 802.
- Hassan, M. M. and El- Azayem, A. I. A. (1990) Differences in salt tolerance of some fruit species. *Egyptian journal of Horticulture* 17: 1-8.
- Herda, O., Denacortes, H, Willmitzeer, L. and Fisahn, J. (1999). Effects of mechanical wounding, current application and heat treatment on chlorophyll fluorescence and pigment composition in tomato plants. *Plant Physiology* 105: 179-184.
- Karakas B., Bianco R.L and Rieger M (2000) Association of marginal leaf scorches with sodium accumulation in salt-stressed peach. *American Society for Horticultural Science* 35: 83- 84.
- Kodad, O., Morales, F. and Socias, I. Company, R. (2010) Evaluation of almond flower tolerance to frosts by chlorophyll fluorescence Options Méditerranéennes: Serie A. Séminaires Méditerranéens; n. 94.pages 141- 145
- Maas, E. V. and Hoffman, G. J. (1977) Crop salt tolerance: current assessment. *Journal of irrigation and drainage Engineering* 103: 115- 134.
- Maxwell, K. and Johnson, G. N. (2000) Chlorophyll fluorescence a practical guide. *Journal Experimental of Botany* 51: 659- 668.
- Montaum, R., Hening, H. and Brown, P. H. (1994) The relative tolerance of six *Prunus* rootstocks to boron and salinity. *American Society for Horticultural Science* 6: 1169-1175.
- Moreno, M. A. and Cambra, R. (1994) Adarcias: an almond X peach hybrid rootstock. *American Society for Horticultural Science* 29: 925.930.